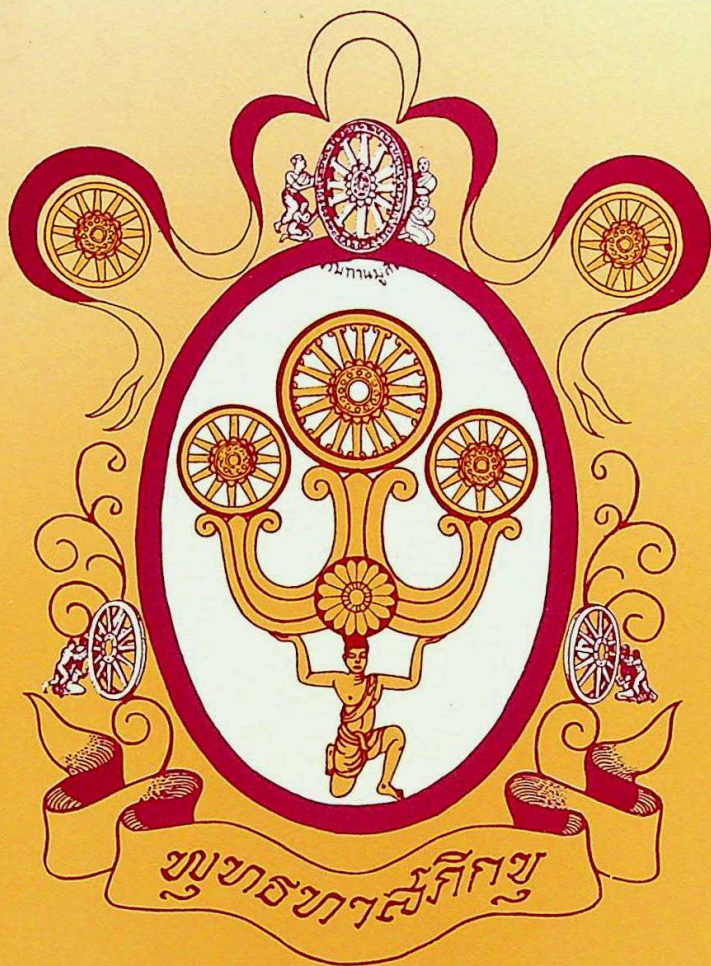

พระพุทธเจ้าตรัสรู้ อิทปปัจจยตา

[ชุดหมอนล้อ อันดับ ๑๐๗]

อุทิศนา

จักรธรรมะมาลัย	จะหมุนทั่วทั้งธาตุตรี
แผ่ธรรมะรังสี	ตามพระพุทธรูปประสงค์ ฯ
มั่นหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อยู่ยง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกสุขสถาพร ฯ
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวลู่สู่เดรัจฉาน ฯ
จะทุกข์ทนทั้งคืนวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ
บรรชั้พระพุทธรองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผองผ่องพันภัย ฯ
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งธาตุตรี ฯ

พ.ท.

๒๕๒๓

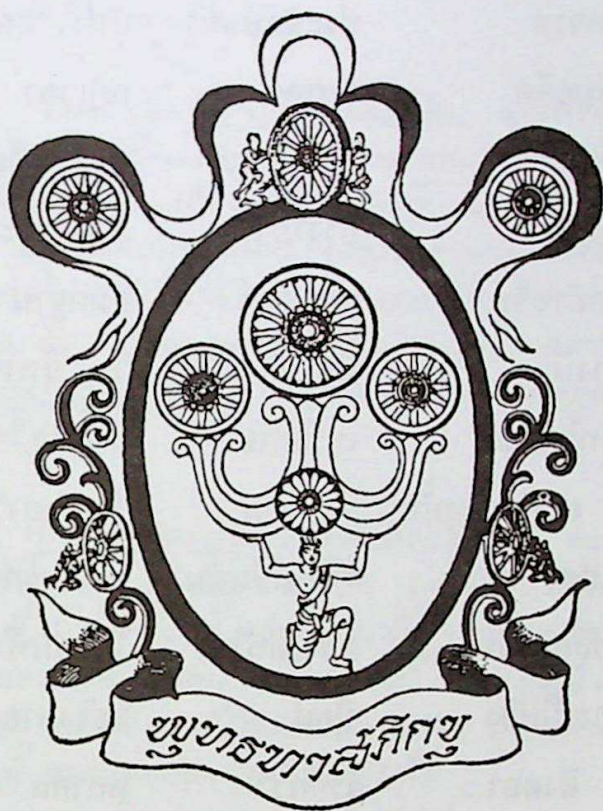

พิมพ์ที่ : *มิตรนราการพิมพ์*

259/142 ซอยพิบูลย์เวศม์ 2 (ปรีดี พนมยงค์ 15) ถนนสุขุมวิท 71 พระโขนงเหนือ
วัฒนา กรุงเทพฯ 10110 โทร. 0-2392-0146, 0-2381-0238 โทรสาร: 0-2391-3716

พระพุทธเจ้าตรัสรู้ อิทปปัจจยตา

[ชุดหมอนล้อ อันดับ ๑๐๗]

๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๒

สวนอุศม์จัดพิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

พระตถาคต

ถึงตถา	เรียกว่า	พระ “ตถาคต”
คือจิตจรด	ประจักษ์แจ้ง	แห่ง “ตถา”
ไม่เป็นอดีต	อนาคต	กฏเวลา
มีแต่ภา-	วะปัจจุบัน	อนันตกาล
เหตุปัจจัย	ปรุงไม่ได้	เป็นอิสระ
เป็นอสังขตะ	บรมสัจ	อมตฐาน
ในบางที่	มีนาม	ว่า “นิพพาน”
อยู่เหนือกาล	เหนือพิษ	อนิจจัง
เพราะเหตุนั้น	จึงมีนาม	ว่า “ตถา”
ซึ่งแปลว่า	“เป็นเช่นนั้น”	ท่านอย่าหวัง
ให้เปลี่ยนเป็น	อย่างอื่นไป,	ไม่ยอมฟัง
เพราะเป็นสิ่ง	นิยต์	อย่างตายตัว
ถึงตถา	เรียกว่า	ตถาคต
เพราะจบบท	พรหมจรรย์	ชั้นสุดหัว
แห่งอริยะ,	วิภูษะ	ไม่พันพัว
หมดรักโกรธ	เกลียดกลัว	ตัวไม่มี ฯ.

พระพุทธเจ้าตรัสรู้ อิทปปัจจยตา

นโม ตสฺส ภวคโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส

อิติ อิมสฺมี สติ อิทํ โหติ,

อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ;

อิมสฺมี อสติ อิทํ น โหติ,

อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุญฺหติ - ติ

ธมฺโม สกฺกจฺจํ โสตพฺโพ - ติ.

ฉบับนี้ อาตมาจะได้วิชันาพระธรรมเทศนา เป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธาความเชื่อ และวิริยะความพากเพียร ของท่านทั้งหลาย ผู้เป็นพุทธบริษัท ให้เจริญองกามก้าวหน้า ตามทางแห่งพระศาสนา ของสมเด็จพระบรมศาสดา กว่าจะยุติลงด้วยเวลา.

ธรรมเทศนานี้เป็นธรรมเทศนาเนื่องด้วย พิธีวิสาขบูชา ดังที่ท่านทั้งหลายก็ทราบอยู่เป็นอย่างดีแล้ว. เรื่องที่เราจะต้องนึกถึงมากที่สุด ก็คือให้ได้รับประโยชน์ จากการทำพิธีวิสาขบูชานี้ให้มากที่สุด มิฉะนั้นแล้วก็จะเรียกว่า เป็นการกระทำที่ไม่มีผลคุ้มกัน ไม่สมควรแก่พุทธบริษัทเลย.

เรื่องเกี่ยวกับวิสาขบูชา ก็คือเรื่องประสูติ ตรัสรู้ และนิพพาน ดังที่ทราบกันอยู่เป็นอย่างดีแล้ว. เราก็จะต้องนึกถึงกันอยู่เสมอว่า ความหมายสำคัญที่สุดนั้นมันอยู่ที่เรื่องตรัสรู้, เพราะมีการตรัสรู้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงอุบัติขึ้นในโลก และเพราะการตรัสรู้ ไฟกิเลสและไฟทุกข์ซึ่งเกิดมีอยู่แต่ก่อนนั้น ก็ดับไปอย่างสนิท; นี่เพราะอำนาจการตรัสรู้

ท่านทั้งหลายก็ควรจะสนใจ ในสิ่งที่เรียกว่าการตรัสรู้

นับตั้งแต่ว่าการตรัสรู้นั้น คือรู้อะไร และจะเป็นประโยชน์แก่พวกเราได้อย่างไร; การมาทำพิธีวิสาขบูชา กันอย่างเสียสละ เช่นที่เห็นอยู่นี้ ต้องได้รับประโยชน์ สมกับที่เป็นพุทธบริษัท.

ขอให้ท่านทั้งหลายตั้งอกตั้งใจให้ดี ๆ หรือจะพูดว่า ท่านทั้งหลายจะต้องรับผิดชอบตัวเอง. สำหรับอาตมานี้ ก็คิดอยู่อย่างหนึ่ง ในฝ่ายของอาตมาว่า ถ้าไม่ได้ทำให้ท่านทั้งหลายได้รับประโยชน์คุ้มแก่การมาแล้ว ก็เรียกว่าเป็นความบกพร่อง, เป็นความเสียหาย อย่างที่เคยพูดเป็นอุปมาเล่นสนุก ๆ ว่า ใช้เงินไม่คุ้มค่า ยมบาลก็เอาตาย.

เดี๋ยวนี้ท่านทั้งหลาย ก็ได้ใช้เงิน ใช้เวลา ใช้กำลังมากมาย ที่มากันจนถึงสถานที่นี้ แล้วก็จะได้เห็นว่า ได้รับประโยชน์อะไรอย่างคุ้มค่า. ถ้าไม่ได้รับประโยชน์อย่างคุ้มค่า ยมบาลจะเล่นงานใคร? ก็มีหน้าที่จะเล่นงานทั้ง ๒ ฝ่าย ทั้งฝ่ายผู้กระทำ และผู้เป็นเหตุให้กระทำ. ท่านทั้งหลายมา เป็นผู้ลงทุน อาตมาก็เป็นเหตุให้ท่านทั้งหลายต้องมา หรือต้องลงทุน ถ้ามันเกิดผลไม่คุ้มค่าขึ้นมา ก็ต้องรับผิดชอบร่วมกัน; ดังนั้นถ้าจะไม่ให้บกพร่องในข้อนี้แล้ว มันขึ้นอยู่กับที่เราจะ

ต้องช่วยกัน.

ท่านทั้งหลายก็ช่วยอาตมา ในข้อที่ว่า ทำตนให้ดีที่สุด ให้ได้รับประโยชน์จากการมานี้ให้ได้, ทางฝ่ายอาตมาก็จะทำหน้าที่ให้ดีที่สุด ในการพูด ในการบรรยาย ในการแสดงธรรมเทศนานี้ เพื่อว่าให้ท่านทั้งหลายได้รับประโยชน์แล้วท่านทั้งหลายก็ต้องทำตนให้ได้รับประโยชน์. ข้อบกพร่องก็จะหมดไป ให้ยมบาลเก้อ เก้อไป คือทำอะไรเราไม่ได้.

ทำไมชอบพูดถึงยมบาล? ก็เพราะว่าไม่รู้จะพูดว่าอะไรดี. ทุกคนควรจะถือว่า คำว่ายมบาลนั้น เป็นเครื่องหมายของความเป็นธรรม หรือความยุติธรรม, ยมบาลเป็นผู้รักษาความถูกต้องความเป็นธรรม อย่างตรงไปตรงมาอย่างเฉียบขาด. ถ้าเราทำผิดมันก็ต้องเป็นหน้าที่ของยมบาลที่จะเล่นงาน, ใช้คำธรรมดาๆ ก่อนข้างจะโสกโศกไปสักหน่อยว่ายมบาลเขาเล่นงาน; ถ้าเราทั้ง ๒ ฝ่ายไม่บกพร่องก็ไม่มีทางที่จะเล่นงาน ดังที่กล่าวแล้ว.

ข้อนี้จะต้องนึกไปให้กว้างไกลจนถึงกับว่า พระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ให้ช่วยกันรักษาไว้ ให้

เป็นประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย ทั้งเทวดาและมนุษย์;
หมายความว่า ให้แก่สัตว์ทุกชนิด หรือคนทุกชนิด.

เทวดาก็คือคนที่ว่าร้ายย สบายแล้วในทางฝ่ายวัตถุ, มนุษย์ก็คือคนที่ยังจะต้องอาบเหงื่อต่อไป เทวดานั้นเป็นพวกที่ไม่รู้จักเหงื่อ; จำไว้เท่านั้นก็พอ จะได้รู้จักแยกเทวดาออกจากมนุษย์ได้ ว่ามันต่างกันที่ตรงนี้. พวกเทวดาเขาไม่รู้จักเหงื่อ พอเกิดมีเหงื่อต้องจุกตันที, จุกจากความเป็นเทวดา ไปสู่ความเป็นมนุษย์หรือเป็นอะไรก็แล้วแต่. ในคัมภีร์เขาว่ากันว่าอย่างนี้ ว่าเทวดานั้นต้องไม่มีเหงื่อ ต้องไม่รู้จักเหงื่อ พอเหงื่อเกิดขึ้นมา ก็พ้นจากความเป็นเทวดา; นี่มนุษย์นี้มันก็ต้องมีเหงื่อ ต้องอาบเหงื่อเป็นธรรมดา.

ได้ความว่า มนุษย์ที่ยังลำบากอยู่ก็ตาม มนุษย์ที่ไม่มี ความลำบากเลยก็ตามนั้น ล้วนแต่ต้องการธรรมะด้วยกันทั้งนั้น เพราะว่าแม้พวกที่ไม่ลำบาก จนไม่รู้จักเหงื่อแล้วนั้น มันยังมีปัญหาอย่างอื่น คือมีเรื่องในทางจิตใจ, เขายังจะต้องมีความทุกข์ทางจิตใจ เพราะเทวดาเหล่านั้นก็ยังมีวิชา มีโมหะ มีความยึดมั่นถือมั่น ในเรื่องตัวตนหรือของตน. เทวดาจะยึดมั่นมากกว่ามนุษย์ไปเสียอีก ก็เพราะว่าเทวดา

เหล่านั้นเป็นผู้สบายนั่นเอง, ความสบายมากของเทวดานั้นแหละทำให้เทวดายึดมั่นถือมั่นมาก เพราะมันสบายกว่า มันเป็นความสบายที่ดีกว่า ทำให้เทวดานั้นกลัวตายมาก. ปรากฏอยู่ในพระบาลี แม้ที่เป็นพุทธภาษิต ว่าพวกพรหมซึ่งเป็นเทวดาสูงสุดนั้น กลัวตายยิ่งกว่าพวกไหนดม, มีอัสสมานะมากยิ่งกว่าพวกไหนดม; ไม่ใช่ว่าเป็นเทวดาสบายดีแล้วกิเลสมันจะลดลง กิเลสมันกลับจะเพิ่มมากกว่าคนธรรมดาไปเสียอีก ก็เพราะว่ามีความสบายนั่นเอง.

ถ้าจะพูดให้ชัดกว่านั้น ก็จะต้องพูดว่า คนที่สบายนั้นแหละ จะเห็นแก่ตัวมาก จึงมีตัวกูของกูมาก. คนที่ยังลำบากอยู่มันยังจะเห็นแก่ตัวน้อย เพราะมันไม่มีอะไรที่จะมาให้หลงใหล, ไม่มีความสบายที่จะมาทำให้หลงใหล มันจึงหลงใหลในชีวิตน้อย. ส่วนคนที่สบายมากนั้น มันก็มีชีวิตที่สบายนั้นแหละ เป็นเครื่องทำให้หลงใหล; แต่แล้วยังหลงใหลเท่าไร ก็ยังเป็นทุกข์มากเท่านั้น ยิ่งหลงใหลเท่าไรก็ยิ่งกลัวตายเท่านั้น พูดกันอย่างนี้มันฟังง่ายดี. ดังนั้นเราอย่าคิดว่า เป็นเทวดาแล้ว มันจะหมดปัญหา, เป็นเทวดาแล้วมันอาจจะยิ่งเพิ่มปัญหาก็ได้ มันยังมีความทุกข์มาก เพราะ

ว่ามันยึดมันมาก มันหลงใหลมาก.

ยังมีเรื่องที่น่าประหลาดอีกเรื่องหนึ่ง ก็คือว่า เมื่อพวกเทวดาเขาจะตาย เขาก็มีปัญหาว่าจะไปเกิดที่ไหนดี, เทวดาคนนี้จะต้องจุติแน่แล้ว ก็มีปัญหาวว่าจะไปเกิดที่ไหนดี. ชักใช้กันไปมา ถ้ามกันไปมา จนทั่วทั้งเทวโลกแล้ว ในที่สุดยุติว่า ไปเกิดในมนุษย์โลก เพราะว่าในมนุษย์โลกนั้นมีธรรมะมีศาสนา มีพระพุทธ มีพระธรรม มีพระสงฆ์ หาได้ง่ายกว่าในเทวโลก เลยบัญญัติกันว่า มนุษย์โลกนี้เป็นสุคติของพวกเทวดา; นี่มันหักหลักกันถึงอย่างนี้. คนที่ชอบจะไปเป็นเทวดานั้น ควรจะคิดดูให้มาก ทำบุญอะไรๆ ก็อยากจะไปสวรรค์ ไปอยู่ในเทวโลก; แต่พวกที่อยู่ในเทวโลกโน้น เขากลับมองเห็นกันว่า สุคติของเทวดานั้นคือมนุษย์โลก มันสวนทางกันอยู่อย่างนี้.

ที่พูดอย่างนี้ ก็ต้องการจะให้มองเห็นในแง่ที่ว่า พวกที่มีความสุขสบายมาก มันก็ยึดมันถึมันมั่นในตัวกูของกูมาก หรือจะพูดภาษาพวกเราที่ว่า จิตมันไม่ว่างมาก. พวกที่เป็นเทวดาสนุกสนานอยู่นั้น จิตยังไม่ว่างมาก เพราะมันมีสิ่งที่ทำให้ยึดมันถึมันมั่นมาก มันก็ยังไม่ว่างมาก แล้วจะสบายอะไร

มันก็ได้แต่สนุกและเพลิดเพลิน.

เดี๋ยวนี้ความโง่ของมนุษย์เรา มันอยู่ตรงที่ว่า เอาไปสับกันเสีย เอาความสนุกหรือเพลิดเพลินมาเป็นความสุข, เอาความสุขสงบเย็นที่แท้จริงอย่างนิพพานนั้นเป็นของน่าเบื่อ ไม่น่าปรารถนา, ชอบโอดโพน เต้นรำเต้นกาสนุกสนาน เป็นความร้อน มันก็ยังพอใจ. นี่ระวังให้ดี แม้ในเมืองมนุษย์นั้นแหละ กำลังสับเปลี่ยนเอาความสนุกสนานเพลิดเพลินมาเป็นความสุข เห็นความสุขสงบเย็นเป็นเรื่องที่ไม่มีรสไม่มีชาติ.

เมื่ออาดมาบอกว่า ทำงานให้สนุก แล้วก็เป็นสุขเมื่อทำงานนั่นเอง, ไม่ต้องไปสถานเริงรมณ์กามารมณ์ ไปอาบอบนวดเป็นต้น ให้มีความสุขอยู่เมื่อทำการงานนั่นเอง. เขากลับเห็นว่า มันจะเป็นสุขอย่างไรได้ เขาไม่เอา เพราะว่ามันจืดชืด มันก็จืดชืดสำหรับคนที่มิจิตไม่ถึงขนาด; แต่ถ้าเขามีจิตถึงขนาดก็จะพอใจได้ว่าเป็นความสุข.

ผู้ที่ทำงานสนุก เป็นสุขเมื่อทำงานนั้น ต้องเป็นผู้ที่ได้รับการอบรมจิตใจเสียใหม่แล้วตามสมควร คือไม่โง่เต็มตามสมบัติเดิม ที่มันโง่อยู่เป็นประจำ, มันมีความคิดในรส

อรรถางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เห็นเป็นความสุข ส่วนความสุขที่สงบเย็นแท้จริงนั้น จะไม่เห็นว่าเป็นความสุข. ทำงานให้สนุกแล้วก็มีความสุขเมื่อทำงานนั้น ต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจอบรมดีแล้ว, มีสติปัญญาเพียงพอแล้ว เพียงพอถึงขนาดที่จะเห็นว่า การทำหน้าที่ของมนุษย์นั้นแหละ คือสิ่งสูงสุดหรือธรรมะ.

ธรรมะคือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต จะเป็นมนุษย์เป็นสัตว์เดรัจฉาน แม้แต่เป็นต้นไม้ต้นไม้เล็กก็ตาม มันมีหน้าที่ที่จะต้องทำ ทำเพื่อให้รอดอยู่ได้ และให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป. หน้าที่นี้มี ๒ ขั้นตอน คือทำให้รอดชีวิตอยู่ได้ตอนหนึ่ง แล้วทำให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงขั้นสุดท้าย นี่อีกตอนหนึ่ง; ถ้าใครกำลังทำอย่างนี้อยู่ ผู้นั้นเรียกว่าปฏิบัติธรรม คือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต.

เขาจะต้องศึกษา มีปัญญาถึงขนาดที่จะรู้ว่า ความจริงมันเป็นอย่างนี้ คือรู้ว่าหน้าที่นั้นแหละคือสิ่งสูงสุดของมนุษย์ คือเกียรติยศของมนุษย์ คือหนทางรอดของมนุษย์. เรียกกันให้ชัดก็เรียกว่าธรรมะ ซึ่งอาตมาก็เคยพูดมาหลายครั้งหลายหน จนจะเบื่อกันแล้วก็ได้ ว่าธรรมะมี ๔ ความหมาย. ธรรมะที่ ๑ คือ ตัวธรรมชาติ, ธรรมะที่ ๒ คือกฎของ

ธรรมชาติ, ธรรมะที่ ๓ คือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ธรรมะที่ ๔ คือผลที่ได้รับจากหน้าที่นั้น.

ในธรรมะ ๔ ความหมาย ธรรมะความหมายที่ ๓ นี้ แผละสำคัญที่สุด ธรรมชาตีกัยธรรมชาติ, กฎของธรรมชาติ กีกฎของธรรมชาติ; แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ. ถ้าใครไม่ทำแล้วจะต้องตาย หรือว่าไม่ตายมันก็ดี ขึ้นกว่านั้นไม่ได้ ฉะนั้นเราต้องทำหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ เป็นธรรมะในความหมายที่ ๓ ให้รู้ว่าหน้าที่นั้นแหละคือ ธรรมะในความหมายที่ ๓ นี้, หน้าที่นั้นแหละคือธรรมะ เพราะ ช่วยให้อรอด ครันรอดอยู่แล้วก็ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงที่สุด.

ผู้ใดมีสติปัญญามองเห็นถึงขนาดนี้แล้ว เขาก็พอใจ ในสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่ เพราะว่ามันเป็น ธรรมะ, เป็นสิ่งสูงสุด เป็นสิ่งที่มีเกียรติ เป็นสิ่งที่ช่วยให้อรอด. พอเขารู้สึกว่าได้ ทำหน้าที่ คือทำงานในหน้าที่หรือปฏิบัติธรรมะ เขาก็พอใจ.

ให้นึกถึงคำว่า พอใจ ถ้าพอใจแล้วต้องเกิดความสุขทั้งนั้น พอใจชนิดไหนก็ตาม ย่อมเกิดความสุขอย่าง สมควรกัน. ปิติคือพอใจย่อมให้เกิดความสุข คือรู้สึกเป็นสุข, พอใจเลว ๆ ก็เป็นสุขเลว ๆ, พอใจดี ๆ ก็เป็นสุขดี ๆ, พอใจ

มาก ๆ ก็เป็นสุขมาก ๆ, พอใจลึกซึ้งก็เป็นสุขลึกซึ้ง.

เดี๋ยวนี้นั้นเป็นความจริง เป็นความถูกต้อง ที่พอใจกันได้นั้นมาก ที่พอใจกันได้ลึกซึ้ง เพราะมองเห็นอยู่ว่าได้ปฏิบัติธรรมะ, พอใจตัวเอง ว่ามีค่ามาก ปฏิบัติธรรมะมาก มีเกียรติมาก จนยกมือไหว้ตัวเอง. ถ้ามันพอใจจนถึงกับยกมือไหว้ตัวเองได้ มันก็มีสุขมาก, เป็นสุขที่แท้จริง ไม่ใช่ความสนุกสนานเริ่ดอรร้อย เพลิดเพลิน, มันเป็นความสุขสงบเย็น ที่ว่า得有ธรรมะ แล้วก็ได้พอใจในความมีธรรมะของตน; นี่ก็ความสุขที่เกิดขึ้นเมื่อทำการงาน. ช่วยจำไว้ให้ดี ๆ สำหรับประโยคนี้นี้ มันจะช่วยได้มาก ธรรมะมันช่วยได้ก็คืออย่างนี้แหละ ทำงานให้สนุก เป็นสุขเมื่อทำงาน เพราะเป็นสิ่งที่ทำได้ และเป็นของจริง.

ถ้าทำงานแล้วเอาเงินที่เป็นผลของงานไปซื้อเหล้ากินไปทำอบายมุขทั้งหลาย; นั่นไม่ใช่ความสุข นั่นเป็นความเพลิดเพลินที่หลอกลวง หรือความสุขที่หลอกลวง มีแต่จะทำอันตรายเจ้าของ. นับตั้งแต่ว่า มันทำให้เงินไม่พอใช้ ต้องขโมย ต้องคอร์รัปชั่น ต้องอะไรต่างๆ, ความสุขชนิดนั้นจะทำให้เงินไม่พอใช้ แล้วก็จะทำให้ตกอยู่ได้อำนาจของกิเลส

มากขึ้น ๆ คือจมลงไปใบกongทุกข์มากขึ้น ๆ.

ถ้าเรามีความเข้าใจถูกต้อง รู้ว่าธรรมชาติคืออะไร เมื่อทำหน้าที่แล้วก็พอใจ, เมื่อพอใจแล้วก็มีความสุขเมื่อทำงานนั่นเอง ก็ไม่ต้องใช้เงินซื้อหาความสุขที่ไหน เงินมันก็เหลือ. นี่เรียกว่าความสุขที่แท้จริงนั้นไม่ต้องใช้เงิน เพราะมันเกิดมาจากความพอใจ ที่เราได้เป็นมนุษย์อย่างถูกต้อง ได้ทำหน้าที่ของมนุษย์อย่างถูกต้อง แล้วก็พอใจยกมือไหว้ตัวเองได้ มันก็เป็นความสุข; ความสุขชนิดนี้ไม่ต้องใช้เงิน ตรงกับบทธรรมะที่ว่า นิพพานเป็นของให้เปล่า.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า นิพพานเป็นของให้เปล่า นิพพานคือความสุข เย็น สงบแท้จริง เป็นของให้เปล่า ไม่ต้องซื้อ. ส่วนความสุขหลอก เป็นความเพลิดเพลินทางกามารมณ์นั้น ยิ่งต้องซื้อและยิ่งแพง และยิ่งซื้อก็ยิ่งอยากมาก, ยิ่งเอามากินมาใช้ก็ยิ่งอยากมาก ขยายตัวออกไปมาก จนเงินไม่พอใช้, มันต้องใช้เงินจนไม่พอใช้ สำหรับความสุขหลอกลวง. แต่ถ้าเป็นความสุขที่แท้จริงมันไม่ต้องใช้เงิน กลับไม่ต้องใช้เงิน แล้วเงินมันก็เหลือ, แล้วมันเป็นสุขเสียจริง ๆ เป็นสุขเสียที่ไม่ต้องออกไปหาความสุขที่ไหนอีกแล้ว,

เป็นความสุขที่แท้จริง จนเป็นนิสัย เป็นชีวิตเย็น เป็นนิสัย
ชีวิตก็ยังเย็น เงินก็ยังเหลือ.

นี่คือธรรมะที่ว่าเราจะต้องมี แล้วจะเป็นผู้ที่มีความ
สุขอย่างถูกต้อง ตามหลักของพระพุทธศาสนา ดีกว่าความ
สุขในเมืองเวทดา. ตามที่เขาพูดกันว่า มันมีสวรรค์มีวิมาน
มีนางฟ้าเป็นบริวาร มีเทพบุตรช่วยสร้างความสนุกสนาน
เพลิดเพลินนี้, มันก็เป็นเรื่องบ้ากันใหญ่ จะหาความสงบได้
อย่างไร. นี่คิดดูเถอะว่า อยู่ที่ไหนจะใกล้พระพุทธ พระธรรม
พระสงฆ์, อยู่บนสวรรค์ใกล้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์,
หรือว่าอยู่ในเมืองมนุษย์นี้ใกล้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์?
ถ้าว่าในเมืองเวทดา มีสิ่งหลอกลวงยั่ววนกิเลสมากอย่าง
นั้นแล้ว อยู่เมืองมนุษย์ดีกว่า เพราะว่ามันไม่ค่อยจะมีอะไร
หลอกลวง เพราะมันต้องอาบเหงื่อ มันก็ไม่มากเกินไป,
เพราะมันเหน็ดเหนื่อย มันต้องอาบเหงื่อ มันก็อยู่ในความ
สงบสุขที่แท้จริงได้ง่ายกว่า.

นี่พูดมากไปแล้วในข้อที่ว่า พระธรรมนี้เป็น
ประโยชน์สุขแก่กุลแก่มหานทั้งเทวดาและมนุษย์ พระพุทธ-
องค์ตรัสอย่างนั้น. แล้วยังตรัสคู่กันไปด้วยว่า ให้เธอทั้ง

หลายจงช่วยกันทำให้ธรรมะยังคงมีอยู่ในโลก เพื่อประโยชน์ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์. ธรรมะนั้นเป็นประโยชน์แก่มหาชนทั้งเทวดาและมนุษย์; แต่ว่าเธอทั้งหลายจะต้องช่วยกันทำ ให้ธรรมะนั้นยังคงมีอยู่ในโลก เพื่อเป็นประโยชน์ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์; เรื่องของธรรมะเป็นอย่างนี้. เราเป็นพุทธบริษัท มอบชีวิตจิตใจแก่พระพุทธเจ้า เราก็ต้องทำให้ตรงตามพระพุทธประสงค์, มีหน้าที่ที่จะต้องทำก็อย่างก็ต้องทำหมด เพื่อให้ตรงตามพระพุทธประสงค์.

อาตมาอยากจะพูด หรือว่าหยิบขึ้นมาพูด ให้เกิดความเข้าใจว่า การช่วยกันทำให้ธรรมะยังคงมีอยู่ในโลกนั้นแหละ ตรงตามพระพุทธประสงค์. เราจะทำได้อย่างไร? เราก็ต้องศึกษา ต้องปฏิบัติให้มีธรรมะอยู่ในโลก แล้วเราจะต้องช่วยกันแนะนำสั่งสอนผู้อื่นตามที่เราจะทำได้.

เดี๋ยวนี้ เรามาทำพิธีวิสาขบูชา อาตมาอยากจะขอร้องให้ท่านทั้งหลายมองในแง่ที่ว่า เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เรามีธรรมะ รู้จักธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ แล้วสืบต่ออายุของธรรมะไว้ในโลก ให้คนทั้งโลกได้รับประโยชน์อันนี้.

ถ้าท่านทั้งหลายทุกคน ที่มาจากที่ไกล มองเห็น

ความจริงอันนี้ แล้วกระทำอย่างนี้ ก็เป็นที่แน่นอนได้ว่า ไม่มีอะไรบกพร่อง ยมบาลจะวิ่งหนีไปเอง ไม่กล้ามารบกวนคนที่ทำหน้าที่ของตนอยู่อย่างสมบูรณ์อย่างนี้, แล้วมาช่วยกันจัดช่วยกันทำ ให้สิ่งที่เรากระทำทุกอย่างมันเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างนี้ เพื่อวัตถุประสงค์อันนี้; มันมีหลายอย่าง แต่ว่าการประกอบพิธีวิสาขบูชาก็เป็นอย่างหนึ่งด้วย ซึ่งต้องพูดกันให้แจ่มแจ้งชัดเจน.

เมื่อตอนบ่ายก็พูดกันมาทีหนึ่งแล้วก็ป็นหัวข้อคร่าวๆ แล้วก็เป็นการพูดเพื่อเตรียมตัว สำหรับจะทำพิธีวิสาขบูชา มากกว่าอย่างอื่น; ครั้นมาถึงเวลานี้ ไม่ใช่เรื่องเตรียมตัวแล้ว เป็นเรื่องที่จะเข้าถึงตัวของธรรมะ ของพระศาสนา หรือของสิ่งที่เรียกว่าวิสาขบูชา.

อาตมาจึงต้องยกเอาคำว่า ประสูติ ตรัสรู้ และ นิพพานนั้นมาพูดกันใหม่ และขอให้ท่านทั้งหลายสนใจให้ถึงที่สุดด้วย ว่าความหมายของการประสูติ ตรัสรู้ และ นิพพานนั้นมีอยู่เป็น ๒ ชนิด ถ้าเป็นอย่างภาษาคน ก็เอาคนเป็นหลัก ถ้าเป็นภาษาธรรมะ ก็เอาจิตใจเป็นหลัก.

พูดอย่างภาษาคน ถ้าประสูติก็ประสูติของสัทธัตถะ

กุมาร ของพระกุมารสิทธัตถะ, ถ้าตรัสรู้มันก็ต่อมามาก ๓๕ ปี เจ้าชายสิทธัตถะที่บวชแล้วจึงได้ตรัสรู้ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า, แล้วต่อมามาก ๔๕ ปี ท่านนิพพาน ที่คนทั้งหลายเข้าใจกันว่าท่านตาย; นี่พูดอย่างภาษาคน เอาวัตถุเอาเรื่องทางกายเป็นหลัก.

ทีนี้จะพูดในภาษาธรรมมันก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง ประสูติคือการเกิดขึ้นมา การอุบัติขึ้นมาจากพระพุทธเจ้า มีได้เมื่อท่านตรัสรู้, เมื่อพระสิทธัตถะบวชแล้วถึงขนาดจะตรัสรู้ แล้วก็ตรัสรู้, ครั้นตรัสรู้แล้วก็เกิดพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียกว่าพระพุทธเจ้าทรงอุบัติบังเกิดขึ้นแล้วในโลกนี้. พวกหนึ่งว่าพระพุทธเจ้าอุบัติบังเกิดขึ้นในโลกนี้ เมื่อทวารกสิทธัตถะประสูติ แต่เดี๋ยวนี้พวกเราว่า พระพุทธเจ้าทรงอุบัติบังเกิดขึ้นในโลกนี้เมื่อพระสิทธัตถะตรัสรู้; มันคนละเรื่องกัน แล้วมันห่างกันตั้ง ๓๕ ปี.

ตรัสรู้ก็คือเรื่องของจิตใจ สว่างไสว รู้สิ่งที่ควรจะรู้ สิ่งสูงสุดที่ควรจะรู้ ทำให้เกิดพระพุทธเจ้า ก็เป็นการเกิดทางจิตใจ. ทีนี้การตรัสรู้นั้นทำให้นิพพาน นิพพานคือดับเย็นแห่งความร้อน ไฟกิเลสและไฟทุกข์ ที่เคยมีแต่กาลก่อนนั้น

ดับสนิทลงไป ก็เรียกว่าเป็นนิพพาน มันก็กลายเป็นเรื่องจิตใจ. ฉะนั้นการประสูติ ตรัสรู้ และนิพพานภาษาธรรมะนี้ เป็นเรื่องจิตใจล้วน, ประสูติ ตรัสรู้ นิพพาน ภาษาคนนั้นเป็นเรื่องทางกาย ต่างกันอยู่เป็น ๒ ฝ่าย.

ท่านทั้งหลายต้องรู้จักทั้ง ๒ ฝ่าย แล้วก็เลือกทำให้มีประโยชน์ที่สุด; อย่างไหนจะมีประโยชน์ที่สุด ทำได้สะดวกกว่า และเป็นหน้าที่ตกมาถึงพวกเรา ที่จะต้องทำด้วย. หมายความว่าอาตมาจะต้องขอยืนยันว่า ใครจะว่าบ้าว่าบอ ก็ตามใจเถอะ แต่อาตมาก็จะพูดว่า ท่านทั้งหลายทุกคนนี้มีหน้าที่ที่จะต้องพยายามกระทำตนให้ประสูติ ตรัสรู้ และนิพพาน. คนที่เขาไม่เข้าใจ เขาฟังไม่ออก เขาวานี้ก็พูดบ้าง บอๆ มากทีเดียว; ว่าท่านทั้งหลายทุกคนนี้ จะต้องทำตนให้มีการประสูติ ตรัสรู้ และนิพพาน.

ก็ต้องเอาเรื่องตรัสรู้เป็นหลัก คือว่าท่านต้องตรัสรู้ คือรู้ธรรมะถึงที่สุดแจ่มแจ้งชัดเจน เหมือนที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้. ข้อนี้ไม่ใช่ยกตัวเทียมพระพุทธเจ้า มันเทียมกันไม่ได้ พระพุทธเจ้านั้นท่านทำเอาเอง แล้วก็ท่านตรัสรู้เอง; ใ้เรานี้ต้องเรียกว่าตรัสรู้ตาม. พระพุทธเจ้าสอนไว้อย่างไร

เราก็ทำตาม ก็ได้ตรัสรู้, ตรัสรู้ตามแบบของเราที่เป็นสาวก ก็คือตรัสรู้ตาม.

ครั้นตรัสรู้แล้ว ก็จะมีการเกิดใหม่ เกิดใหม่แห่งคนใหม่ ไม่ใช่คนเก่า. เมื่อใดรู้ธรรมะถึงที่สุด มันเปลี่ยนหมดในทางจิตใจ ที่เคยโง่ก็ไม่โง่, ที่เคยโกรธก็ไม่โกรธ, ที่เคยกำหนดโลกลา ก็ไม่กำหนดละโมภโลกลา. นี่มันเกิดใหม่เป็นคนใหม่ ที่เรียกว่าชีวิตใหม่ เมื่อมีการตรัสรู้แล้วจะเกิดมีชีวิตใหม่.

เรื่องชีวิตใหม่นี้ เป็นคำที่น่าสนใจ, กับบอกตรงๆ ว่า ไปยืมเอาคำในศาสนาคริสต์ขึ้นมา ในคัมภีร์ไบเบิล พระเยซูจะย้ำถึงเรื่องการเกิดใหม่ คือเมื่อได้เข้าถึงพระเจ้า รับเอาพระเยซูเป็นสรณะแล้ว ก็มีการเกิดใหม่. มันเป็นการเกิดใหม่ตามแบบของศาสนาคริสต์น เราไม่ต้องพูดถึงก็ได้ แต่ว่าในพุทธศาสนาเรา นี่มันจะต้องมีการเกิดใหม่ หรือมีชีวิตใหม่อย่างเดียวกัน.

ก่อนนี้ท่านมีชีวิตที่เต็มไปด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง ยึดมันถือมันด้วยอุปทาน มีตัวกูของกูเต็มไปด้วยหมด, มีความทุกข์ทรมานซ้ำๆ ซากๆ อย่างที่เรียกว่า วัฏฏสงสาร

ก็จมอยู่ในวัฏฏสงสาร. เดียวนี้^{*}จะเกิดใหม่ จะมีชีวิตใหม่ มีชีวิตที่ไม่จมอยู่ในวัฏฏสงสาร จะมีได้ทันที ผลงขึ้นมาจากทันที เมื่อรู้ธรรมะ เมื่อตรัสรู้ธรรมะ.

การเกิดผลงขึ้นมาจากทันทีอย่างนี้ ก็เรียกว่าโอปปาติกะ มีคำอธิบายว่า ไม่ต้องมีพ่อแม่ก็เกิดได้, แล้วก็เกิดไม่ต้องเป็นเด็ก ก็ผลงขึ้นมาเป็นคนโตเต็มที. นี่ความหมายของการเกิดอย่างวิธีโอปปาติกะ คือมันเป็นการเกิดทางใจ คิดไปในรูปแบบใด มันก็เกิดเป็นคนในรูปแบบนั้น, คิดอย่างโจรก็เกิดเป็นโจร, คิดอย่างคนพาลก็เกิดเป็นคนพาล, คิดอย่างบัณฑิตก็เกิดเป็นบัณฑิต, คิดอย่างสัตบุรุษก็เกิดเป็นสัตบุรุษ ไม่ต้องมีพ่อแม่ เกิดผลงขึ้นมาจากทันทีโตเต็มทีเลย.

ฉะนั้นขอให้เราพยายามทำให้มีการรู้ธรรมะที่สมบูรณ์ ที่พอจะเรียกได้ว่าเป็นการตรัสรู้ แล้วก็จะมีการเกิดใหม่ คือ ประสูติ เกิดใหม่เป็นคนใหม่ เป็นชีวิตใหม่ อย่างผิดตรงกันข้ามกับชีวิตเก่า. แล้วในการเกิดใหม่นั้นเอง ก็จะมีสิ่งที่เรียกว่านิพพาน คือไฟกิเลสและไฟทุกข์ซึ่งเป็นของร้อนนั้นดับไปหมด แล้วมันก็เย็น เกิดเป็นชีวิตใหม่มีชีวิตใหม่ นี่มันเป็นชีวิตเย็น เรียกว่านิพพาน. การประสูติ การตรัสรู้ การ

นิพพาน ก็มีได้แก่ท่านทั้งหลายทุกคน.

ถ้ายังไม่เชื่อ อาตมาก็ทนเป็นคนบ้าๆ บอๆ ไปก่อน ให้ท่านทั้งหลายไปคิดดู ไปใคร่ครวญ ไปปฏิบัติดู ไปลองปฏิบัติดู แล้วก็จะรู้ว่า อ้อ! ไม่ได้บ้าไม่ได้บอ. อาตมานี้ไม่เป็นไร ท่านจะแต่งตั้งให้เป็นอะไรก็ได้ ท่านจะถอดออกเสียอีกก็ได้ ตั้งใหม่ก็ได้ ได้ทั้งนั้นแหละ เพราะอยู่ทุกวันนี้มันก็เป็นอย่างนี้. เดี่ยวคนนั้นตั้งให้เป็นอย่างนี้ เดี่ยวคนโน้นตั้งให้เป็นอย่างนี้, ให้บ้าๆ บอๆ ก็มี ให้เลวก็มี ให้โกงก็มี ให้ชั่วก็มี, เดี่ยวก็ถอดเอาเป็นคนดีอีกแล้ว เป็นคนประเสริฐเป็นคนวิเศษอีกแล้ว; ข้อนี้มันห้ามกันไม่ได้ มันเป็นความคิด.

ถ้าไม่เชื่อในเรื่องนี้ ว่าคนเราทุกคนนี้ประสูติ ตรัสรู้ นิพพานได้ ก็ขอเอาไปคิดซิ แล้วก็เอาไปทำด้วยอย่าคิดเฉยๆ; พอลงมือทำเท่านั้น มันจะแสดงความจริงออกมา ว่าได้หรือไม่ได้ แล้วก็เปลี่ยนความคิดใหม่แหละ มันเกิดใหม่นี้ มันต้องเปลี่ยนความคิดใหม่. ถ้าทำได้อย่างนี้ อาตมาก็อยากจะยืนยันว่าปลอดภัย ยมบาลทำอะไรเราไม่ได้.

แล้วที่ดีกว่านั้นอีก ก็คือว่า ท่านทั้งหลายบรรดาที่มา

แต่ที่ไกล ได้รับประโยชน์คุ้มค่า คุ้มค่าเวลา คุ้มค่าเงินทอง คุ้มค่าความเหน็ดเหนื่อย คุ้มค่าอะไรต่างๆ นาๆ ที่ต้องลงทุนไปนั้นจะคุ้มค่า. นี่ได้ยืนยันว่ามาไกล ไกลลิบทางสุด เหนือก็มี ทางสุดได้ก็มี ถ้ามันได้ผลไม่คุ้มค่า อาตมาก็มีส่วนในการที่จะรับโทษจากยมบาล เพราะเป็นเหตุให้คนได้เสียเงินเสียทองเสียเวลาไป โดยไม่ได้รับประโยชน์คุ้มค่า; แต่ถ้าเราร่วมมือกัน ให้ได้รับประโยชน์คุ้มค่าทุกคนทุกฝ่ายนี้ ก็จะปลอดภัย.

ไม่ใช่เราจะคิดว่าเราปลอดภัย แล้วก็เป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่ถูกต้อง; แต่เราจะคิดว่า การที่กระทำอย่างนี้ นั้นเป็นประโยชน์แก่พระศาสนา เป็นประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งสิ้น ตรงตามพระพุทธประสงค์ ถ้าทำได้อย่างนี้มันตรงตามพระพุทธประสงค์.

พระองค์ตรัสว่า ธรรมะ พรหมจรรย์ หรือศาสนานี้ จะหมดไป ก็เพราะพุทธบริษัททั้ง ๔ นี้เอง, จะอยู่ก็อยู่ เพราะพุทธบริษัททั้ง ๔ นี้เอง, จะเจริญรุ่งเรืองก็เพราะพุทธบริษัททั้ง ๔ นี้เอง, จะเสื่อมโทรมชบเซาหมดไป ก็เพราะพุทธบริษัททั้ง ๔ นี้เอง.

ทำอย่างไรรุ่งเรือง? ก็คือตรัสรู้อย่างที่ว่านั่นแหละ. ขอให้ทุกคนมีอาการที่เรียกว่าตรัสรู้แล้วก็เกิดใหม่ แล้วก็ดับ เย็นเป็นนิพพาน นั่นแหละมันจะเจริญรุ่งเรืองถึงที่สุด ไม่มี ความเจริญรุ่งเรืองใดๆ จะยิ่งไปกว่านี้แล้ว.

ขอให้พิจารณาดูให้ดี ๆ เรื่องนี้มันไม่ลึกเกินไป, มัน ไม่ยากเกินไป มันไม่ลึกเกินไป มันเป็นเรื่องที่พอจะมองเห็นได้ ในลักษณะที่เป็นสันติภูมิจิโก คือท่านทั้งหลายมองเห็นได้ ด้วยตนเอง ไม่ต้องเชื่ออาตมา เชื่อตนเอง เพราะมองเห็น อยู่เอง แล้วเป็นอย่างนั้น นั่นแหละเขาเรียกว่าสันติภูมิจิโก. ถ้าเชื่อคนอื่น ว่าตามคนอื่น พูดยตามคนอื่น นี่ไม่ใช่สันติภูมิจิโก; เมื่อไม่ใช่สันติภูมิจิโก ก็ยังไม่ได้ธรรมะที่แท้จริง เพราะธรรมะ ที่แท้จริงเป็นสวากขาตานั้น ต้องเป็นสันติภูมิจิโก เป็นอกาลิโก เอหิปัสสิโก อะไรเรื่อยไปจนตลอดเรื่องของพระธรรม.

นี่เราจะต้องรู้จักธรรมะนั้น ในลักษณะที่เป็น สันติภูมิจิโก รู้ได้โดยประจักษ์แก่จิตใจของตน; แต่มันก็ต้อง เป็นจิตใจที่ได้รับการอบรมมาพอสมควรแล้ว จิตใจธรรมดา ๆ นั้นมันยากที่จะมีความสามารถที่จะเป็นสันติภูมิจิโก. เราจะ ต้องอบรมจิตใจกันให้ถูกต้องพอสมควร มันจึงจะสามารถ

ทำให้มีอาการที่เรียกว่าสันทิฏฐิโก เห็นได้ด้วยตนเอง, ยิ่งศึกษาให้ถูกต้อง ความเป็นสันทิฏฐิโกนั้นมันก็จะเกิดขึ้นมา.

ได้ยินได้ฟังนั้นเป็นการศึกษาในขั้นแรก เอาไปลองปฏิบัติดู นั่นแหละเป็นการศึกษาขั้นที่แท้จริง เพราะว่าความรู้มันจะเกิดจากการปฏิบัติ ได้เต็มทีและแท้จริง. ความรู้ไม่ได้เกิดจากการศึกษาได้ยินได้ฟัง อย่างสมบูรณ์อย่างแท้จริง มันต้องเกิดเมื่อลองปฏิบัติ ลองปฏิบัติ ลองปฏิบัติให้มันถูกกับเรื่องกับราว มันถึงจะมีการรู้ชนิดที่เรียกว่าความรู้จริง ชนิดที่เป็นประโยชน์จริง ดับทุกข์ได้.

ขอให้ท่านทั้งหลาย ถือเป็นหลักไว้ว่า การเรียนนั้นคือการลองปฏิบัติดู. ถ้าจะศึกษาศีลก็ต้องปฏิบัติศีลดู, ถ้าจะศึกษาสมาธิก็ต้องลองปฏิบัติสมาธิดู, ถ้าจะศึกษาปัญญา ก็ต้องลองปฏิบัติปัญญาหรือวิปัสสนาดู; ไม่ใช่อ่านหนังสือแล้วจะท่องจำ ไม่ใช่บอกเล่ากันด้วยปาก. การศึกษาของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า สิกขา สิกขา ศีลสิกขา จิตตสิกขา ปัญญาสิกขา นี่เป็นเรื่องปฏิบัติทั้งนั้น; ต่อเมื่อได้ปฏิบัติแล้วจึงจะเป็นสิกขาหรือเป็นการศึกษา. ฉะนั้นอย่าเพียงแค่ได้ยินได้ฟังเฉยๆ ได้อ่านเฉยๆ ต้องเอาไปลองปฏิบัติดู ทั้ง

ศีลทั้งสมาธิและทั้งปัญญา.

ทีนี้เรื่องอะไรที่จะลองปฏิบัติ? ก็พูดว่าการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านั้นแหละสำคัญ แล้วก็สำคัญมาถึงเรา ที่เราก็จะต้องตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้าด้วย. เราก็ต้องไต่ขึ้นไปหาต้นตอว่า พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้อะไร? เหมือนที่กล่าวตอนกลางวัน ก็พูดว่า พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา ซึ่งเป็นกฎของธรรมชาติ; แต่การตรัสรู้นั้นมันเป็นการปฏิบัติในทางจิตใจด้วย ก็เลยทำให้เกิดผลในทางจิตใจคือหมดกิเลสเย็นเป็นนิพพาน. นี่ก็เลยรู้จริง รู้จริงเมื่อหมดไฟกิเลสและไฟทุกข์ เย็นเป็นนิพพาน, การตรัสรู้เป็นการตรัสรู้จริง เมื่อจิตนั้นหมดกิเลสแล้ว เยือกเย็นเป็นนิพพานแล้ว เราก็ต้องทำอย่างนั้น.

ดังนั้นเราก็ต้องรู้เรื่องราว พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้อะไร? นี่คำตอบถ้าตอบตามตัวหนังสือ ที่มีอยู่ในพระบาลีที่กล่าวถึงการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ก็ต้องตอบว่า ท่านตรัสรู้อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปปาโท คือตรัสรู้เรื่อง อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท ตามตัวหนังสือมันเรียงอย่างนั้น. แต่ถ้าว่าเราจะพูดกันตามที่เราพูดกันชั้นหลัง ก็พูดกันโดยสะดวก เราก็

จะพูดว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้ร้อยสี่ ๔. ถึงแม้เงื่อนงำในพระบาลีบางสูตรบางแห่ง ก็พอที่จะทำให้พูดว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้ร้อยสี่ ๔ ได้เหมือนกัน; ท่านก็เน้นในเรื่องที่ว่า **ร้อยสี่ ๔ สมบูรณ์แล้ว** จึงจะ**ปฏิญาณ**ตัวว่าเป็น**พระพุทธเจ้า**. แต่ถ้าไปดูในเรื่องของ**ปฏิจสมุปบาท**ก็จะเห็นชัดว่า ตัวหนังสือมันระบุไปยัง**ปฏิจสมุปบาท**ตามลำดับทบทไปทบทมา ตรัสรู้เรื่อง**ปฏิจสมุปบาท**.

ทีนี้ปัญหามันเกิดขึ้นมาว่า เรื่อง**ร้อยสี่ ๔** กับเรื่อง**ปฏิจสมุปบาท**นั้น มันต่างกันอย่างไร หรือว่ามันเป็นเรื่องเดียวกัน? ถ้ามีการศึกษาเพียงพอ ก็จะเห็นว่าเป็นเรื่องเดียวกัน **เรื่องร้อยสี่ ๔ เป็นเรื่องกล่าวย่อ ๆ เรื่องปฏิจสมุปบาท เป็นเรื่องกล่าวโดยพิสดาร**. เช่น ถ้าโดยทำนองของ**ร้อยสี่ ๔** นั้น เมื่อถามว่า ความทุกข์เกิดมาจากอะไร? ก็ตอบว่า ความทุกข์เกิดมาจาก**ตัณหา** ตัณหาเป็นทุกข์ ก็สมุทัยให้เกิดทุกข์ นี่ก็ถูกต้อง แต่มันย่อที่สุดเหมือนกัน.

ส่วนเรื่อง**ปฏิจสมุปบาท**หรือ**อทิปปัจจยตา**นั้น ถ้าถามว่า ความทุกข์เกิดมาจากอะไร? ก็ตอบได้หมด : เกิดมาจาก**อวิชชา** เกิดมาจาก**ตัณหา** เกิดมาจาก**อุปทาน** แล้วแต่

จะซึ้งไปที่ตรงไหน เพราะว่าสายของปฏิจจสมุปบาทนั้น
มันยาวมาก มีตั้ง ๑๑-๑๒ อาการ ว่าเกิดมาจากอวิชชามัน
ก็ถูก, อวิชชาให้เกิดมาตามลำดับจนกระทั่งมาเกิดเวทนา แล้ว
เกิดตัณหา มันก็อยู่ในสายของปฏิจจสมุปบาทว่า ตัณหาที่
เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ได้.

มีตัณหาแล้ว มันต้องให้เกิดอุปาทานเสียก่อน มันจึง
จะเป็นทุกข์ได้, ตัณหาคือความอยาก ต้องทำให้เกิดความ
รู้สึกที่เป็นอุปาทานว่า ตัวกูผู้อยากเสียก่อน มันจึงจะมีภพ
คือการปรุงขึ้นแห่งตัวตน, แล้วก็มิชาติเป็นตัวตนที่สมบูรณ์
สำหรับจะได้เกิดความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งเหล่านั้น ว่าความ
เกิดของกู ความแก่ของกู ความเจ็บของกู ความตายของกู
โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสของกู.

นี่เป็นเรื่องสำคัญ ที่ต้องเข้าใจ ว่ามันต้องมีการยึด
มั่นถือมั่น ว่าเป็นตัวกูหรือเป็นของกูเสียก่อน จึงจะ
เป็นความทุกข์ได้ แม้ในพระบาลีท่านจะกล่าวไว้สั้นๆ ล้วนๆ
ว่า ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์.
นั่นท่านหมายความว่า ในนั้นมี ความยึดมั่นถือมั่นโดยบุคคล
ใดบุคคลหนึ่ง โดยจิตใจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ความเกิดจึง

จะเป็นทุกข์ ความแก่จึงจะเป็นทุกข์ ความเจ็บจึงจะเป็นทุกข์ ความตายจึงจะเป็นทุกข์ เพราะว่าสิ่งเหล่านี้ไม่เป็นทุกข์แก่บุคคลผู้ไม่ยึดมั่นถือมั่น. เช่น พระอรหันต์ไม่มีความยึดมั่นถือมั่นแล้ว ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายไม่เป็นทุกข์แก่ท่านเลย แม้จะเกิดความเจ็บปวดอย่างไร ก็รู้สึกว่าเป็นเจ็บปวดเท่านั้น ไม่เป็นทุกข์แก่ท่านเลย.

พระพุทธานุภาพก็เหมือนกันแหละ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย หรือว่าความไม่ได้ตามต้องการอะไรก็ตาม ไม่ทำให้พระพุทธานุภาพเป็นทุกข์ เพราะว่าท่านไม่ได้ยึดมั่นสิ่งเหล่านั้นโดยความเป็นตัวตนของตน; มันต้องมีความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งเหล่านั้น โดยความเป็นตัวตนของตน จึงจะเป็นทุกข์.

แต่ถ้าสำหรับปุถุชนคนธรรมดาแล้ว พูดว่าความเกิด ก็พอ ความแก่พูดสั้น ๆ อย่างนั้นก็พอ เพราะว่าปุถุชนคนธรรมดา ย่อมยึดมั่นถือมั่นอยู่อย่างเต็มที่ ว่าความเกิดของกู ความแก่ของกู ความเจ็บของกู ความตายของกู อะไร ๆ ก็ของกู มันก็เป็นทุกข์แหละ. นี่เรียกว่าพูดอย่างภาษาคนธรรมดาสามัญ เขาจะยึดมั่นความเกิดแก่เจ็บตายนี้ว่าเป็นของกูเสมอ ฉะนั้น

พูดว่า ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความเจ็บเป็นทุกข์ก็พอแล้ว เพราะมันมีความยึดมั่นถือมั่นรวมอยู่ในนั้นแล้ว.

แต่คำอย่างนี้เอาไปใช้กับพระอรหันต์ไม่ได้ พระอรหันต์ไม่มีความยึดถือว่า เกิด แก่ เจ็บ ตายของกู ฉะนั้นแม้ว่าร่างกายมันจะแก่ มันจะเจ็บ จะตายลงไปในี้ ท่านก็ไม่ได้เป็นทุกข์. ท่านรู้สึกว่ามันเจ็บปวดอย่างนั้น เปลี่ยนแปลงอย่างนั้น เป็นความเจ็บไข้อย่างนั้น ก็เป็นไปซิ มันก็เป็นของความเกิด แก่ เจ็บ ตายนั้น มันไม่ใช่ของฉัน; มันก็กลายเป็นของเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ ตามธรรมดาไป ไม่ทำให้เป็นทุกข์.

นี่การตรัสรู้ว่าจะอะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ใจความสำคัญที่อยู่ใกล้ชิดที่สุด มีน้ำหนักมากที่สุด ก็คือความยึดมั่นถือมั่นนั่นเอง. ดังนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสว่า สังขิตเตนะ ปัญฺจุปาทานกฺขันธา ทุกฺขา เมื่อกล่าวโดยสรุปย่อที่สุดแล้ว เบญจขันธ์ที่มีอุปาทานยึดถืออันนั้นแหละเป็นตัวทุกข์ แต่มันทุกข์เพราะยึดถือ ถ้าไม่ยึดถือมันก็ไม่เป็นทุกข์. จิตที่มีความยึดมั่นถือเป็นตัวกูของกูในสิ่งใดก็ตาม มันก็ต้องเป็นทุกข์ สิ่งที่จะถูกยึดถืออันนั้น ก็คือขันธ์ ๕ นั่นเอง.

คำว่าขันธ ๕ นี้สำคัญมาก สำคัญตรงที่ว่า พวกเรา
 ไม่รู้จักตัวจริงของมัน; รู้จักแต่ชื่อ ฟังแต่เสียงด้วยหู ท่อง
 ว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แล้วก็ไม่รู้ว่าเป็น
 อะไร อยู่ที่ไหน. ขอร้องให้ทุกคนสนใจเป็นพิเศษ ให้รู้จัก
 สิ่งที่เราเรียกว่าขันธ ๕ กันนี้ให้จริง หรือให้พอสมควร ให้
 จริงจังให้ถึงที่สุดก็ยังดี: ว่าความยึดถือมันมันมีอยู่ ในกลุ่ม
 สังขาร; ใช้คำว่ากลุ่มสังขาร เดียวก็จะไปปนกับสังขารเสียอีก
 ใช้คำว่า ในกลุ่มของการปรุงแต่ง ๕ กลุ่ม.

ขันธ ขันธคำนี้แปลว่า กลุ่ม แปลว่า กอง คือมัน
 ไม่ใช่สิ่งเดียว มันประกอบอยู่ด้วยสิ่งหลายสิ่งรวมกันอยู่ เช่น
 รูปขันธมันก็มีธาตุหลายธาตุ มีอะไรหลายอย่างรวมกันอยู่
 เรียกว่ากลุ่มรูป รูปขันธ.

ในเวทนา, ความรู้สึกที่เป็นเวทณาก็เหมือนกัน มัน
 มีอะไรหลายๆ สิ่งรวมกันอยู่ เป็นเหตุเป็นปัจจัยเป็นผลเป็น
 อะไรรวมอยู่ในนั้น ก็เรียกว่า กลุ่มเวทนา.

กลุ่มสัญญาก็เหมือนกันอีกแหละ มันก็มีธรรมะที่
 เนื่องด้วยกัน เกี่ยวข้องอยู่ด้วยกัน เป็นเหตุก็มีเป็นผลก็มี
 มันก็เรียกว่ากลุ่มสัญญา.

กลุ่มสังขารความคิดนี้ก็มีอะไรหลายอย่างรวมกันอยู่ในนั้น เรียกว่ากลุ่มความคิดหรือกลุ่มสังขาร.

ที่นี้กลุ่มวิญญูณ มันก็ต้องมีอะไรรวมอยู่ มันจึงจะเป็นวิญญูณปรากฏออกมา อย่างน้อยประกอบด้วยอายตนะภายในและอายตนะภายนอก ถึงกันเข้าแล้วเกิดจักขุวิญญูณ; ในความหมายของคำว่าวิญญูณ มันต้องรวมอายตนะนั้นอยู่ด้วย จึงเรียกว่ากลุ่ม.

ที่นี้เราไม่ศึกษา หรือไม่ชี้แจงกันให้เห็นชัดว่า กลุ่มทั้ง ๕ นี้มันมีอยู่อย่างไร, หรือว่าสอนกันผิดๆ จนถึงกับพูดว่า ร่างกาย ชีวิต จิตใจนี้ผ่าแล่งออกไปได้เป็น ๕ ส่วน ๕ กอง เหมือนกับเอาสัตว์มาตัวหนึ่ง ผ่าให้มันเป็น ๕ ส่วน ๕ กอง อย่างนี้เสียก็มี จึงทำให้คนบางคนคิดว่า เรามีขันธทั้ง ๕ อยู่ตลอดเวลา; บางคนเคล็ดเปิดเปิงไปถึงกับว่า นอนหลับอยู่ก็ยังมีขันธ ๕ นี่เป็นต้น. อันที่จริงขันธ ๕ นั้น เราจะมีพร้อมกันทั้ง ๕ ขันธไม่ได้ มันแล้วแต่ว่า เราไปยึดถืออยู่ที่ส่วนไหน ส่วนนั้นมันจึงจะมี ส่วนที่ไม่ได้ยึดถือมันเหมือนกับไม่มี.

จะพูดอีกอย่างหนึ่ง ก็ว่า ชีวิต ชีวิต ชีวิตนี้มันอยู่ใน

๕ รูปแบบ บางเวลามันไปสนใจอยู่ที่พวกรูป คือ รูปจันทร์ชีวิตนี้ก็อยู่ในลักษณะของรูปจันทร์, ไปยึดมันถือมันเป็นตัวกูเป็นของกู มันก็เป็นทุกข์เพราะรูปจันทร์นั้น.

ทีนี้บางเวลาความสนใจมันไม่ได้ไปอยู่ที่รูป แต่มันไปอยู่ที่เวทนา คือความรู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์หรืออทุกข์มสุข. จิตมันไปสนใจ ไปจดจ่อ ไปยึดมันถือมันอยู่ที่เวทนา ชีวิตนั้นในขณะนั้น มันอยู่ในรูปของเวทนา มันจึงยึดถือแล้วก็ เป็นทุกข์.

ทีนี้บางเวลาชีวิตไม่ได้อยู่ที่รูปจันทร์ หรือเวทนาจันทร์ ความหมายของชีวิตไปอยู่ตรงที่คำว่าสัญญา คือเขาสำคัญมันหมายในสิ่งใดว่าเป็นอย่างไร สำคัญว่าสุข สำคัญว่าทุกข์, สำคัญว่าหญิง สำคัญว่าชาย, สำคัญว่าได้ สำคัญว่าเสีย ซึ่งขึ้นอยู่กับความจำหมาย จิตมันไปหมายมันอยู่ที่นั่นที่สัญญาอย่างนั้น. ชีวิตในขณะนั้นมันมีความหมายอยู่ที่สัญญา ไปยึดมันถือมันอยู่ที่สัญญา มีตัวตนที่สัญญา ก็เป็นความทุกข์เพราะยึดมัน.

ทีนี้บางเวลามันกำลังทำหน้าที่คิด คิดนั่นคิดนี่ คิดอย่างนั้นอย่างนี้. ชีวิตมีความหมายอยู่ที่ความคิด ก็มีการ

ยึดถือในสิ่งที่คิด หรือสิ่งที่มันคิดได้ หรือการคิดนั่นเอง ว่าเป็นตัวตน มันก็ยึดถือที่นั่น มันก็เป็นทุกข์ที่นั่น ก็เรียกว่ามีสังขารขันธ, สังขารขันธเป็นที่ตั้งความยึดถือ แล้วก็เป็นทุกข์.

ทีนี้บางเวลามันก็ไปอยู่ที่วิญญานขันธ, กลุ่มที่ทำให้เกิดความรู้สึกได้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ. วิญญานทั้ง ๖ อย่างแต่ละอย่างนั้น มันเป็นตัวชีวิตขึ้นมา เพราะว่าจิตมันไปจดจ่ออยู่ที่นั่น ไปหมกมันอยู่ที่นั่น ยึดถืออยู่ที่ตัววิญญานว่ารู้สึกอะไรได้ อย่างที่บางคนชอบพูดผิดๆ ว่าจิต. ตัวคนมันมาทำหน้าที่ทางตา ทำหน้าที่ทางหู จมูก ลิ้น กาย อย่างนี้ มันเป็นคำพูดที่ผิด มันเป็นการปรุงแต่งของสิ่งเหล่านั้นต่างหาก ที่เกิดเป็นวิญญานรู้แจ้งขึ้นมา. อย่าให้มีตัวตนชนิดอะไรซ่อนเร้นอยู่ที่ไหน ออกมาทำงานทางตา ทางหู อย่างนี้เป็นต้น; นั่นเป็นเรื่องลัทธิอื่น เป็นเรื่องศาสนาอื่น.

ถ้าเป็นศาสนานี้ก็จะตรงตามพระบาลีว่า อาศัยตา กับ รูป เกิดจักขุวิญญาน สังคคิแห่งธรรม ๓ ประการนี้ เรียกว่าผัสสะ อย่างนี้ วิญญานเพิ่งเกิด เมื่อมีการกระทบของอายตนะ คือจิตใจมันไปสนใจอยู่กับสิ่งที่เรียกว่า

วิญญาณ เพราะมันรู้สึกอารมณ์ได้ เหมือนกับว่าเป็นสัตว์ เป็นคน. ชีวิตในขณะนี้ ในกรณีนี้ มันไปมีความหมายอยู่ที่วิญญาณ เหมือนกับว่า ชีวิตนี้มันเล่นตลกได้หลายรูปแบบ เหมือนกับมันแต่งตัวเล่นละครได้หลายรูปแบบ.

บางเวลาความหมายของชีวิตไปอยู่ที่รูปขันธ์ คือกลุ่มรูป.

บางที่ชีวิตนี้มันไปมีความหมายอยู่ที่กลุ่มเวทนาขันธ์ คือความรู้สึกที่เป็นเวทนา ที่เป็นความรู้สึกของจิต หรือจิตที่กำลังมีเวทนา มันก็มีความหมายเท่ากัน มันมีความหมายอยู่ที่เวทนา รู้สึกอยู่ได้ เพราะรู้สึกอยู่ได้จึงมีตัวฉัน ตัวฉันรู้สึกมัน.

บางที่มันมีความหมายอยู่ที่สัญญาหมายมันอย่างนั้น หมายมันอย่างนี้.

บางที่ไปรู้สึกอยู่ที่สังขาร สังขารขันธ์ คือคิดอย่างนั้น คิดอย่างนี้ คิดอย่างโน้น, ต้องการอย่างนั้น ต้องการอย่างนี้.

บางที่ก็ไปอยู่ที่พวกกลุ่มที่ทำหน้าที่รู้แจ้งชั้นนอก ๆ รู้แจ้งที่ตา รู้แจ้งที่หู รู้แจ้งที่จมูก ฯลฯ ทั้ง ๖ นั้น.

นี่เรียกว่าขันธ์ ๕ หรือ ๕ ขันธ์ จะเรียกว่าการปรุง

แต่ง ๕ กลุ่ม ๕ กอง, ทั้ง ๕ นั้นเรียกว่าสังขาร. ทั้ง ๕ กลุ่มนั้นถ้าเรียกโดยคำสามัญนามทุกๆ ส่วนลึกแล้ว เรียกว่าสังขารได้ทั้งนั้น; แต่เดี๋ยวนี้เอาคำว่าสังขารมาใช้กับกลุ่มที่ ๔ คือสังขารขันธซึ่งมีความหมายแคบเข้ามา สังขารขันธหมายถึงความคิด.

ถ้าสังขารเฉยๆ หมายถึงการปรุงแต่งทุกสิ่ง รูปขันธก็เป็นสังขาร, เวทนาขันธก็เป็นสังขาร, สัญญาขันธก็เป็นสังขาร, วิญญาณขันธก็เป็นสังขาร สังขารขันธเองก็เป็นสังขาร อย่างนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้นเราไม่อาจจะมิมีขันธทั้ง ๕ พร้อมกันในคราวเดียว มันแล้วแต่ว่าจิตมันกำลังไปยึดมั่นชีวิตให้เป็นชีวิตอยู่ที่กลุ่มไหน.

บางเวลาความยึดมั่นถือมั่นของจิต มันไปยึดมั่นอยู่ที่กลุ่มรูปตามเรื่องตามกรณี ที่มันมีอำนาจ หรือมีเหตุปัจจัยให้ไปสนใจ ให้ไปยึดมั่นอยู่ที่กลุ่มรูป.

แต่บางเวลามันไม่เป็นอย่างนั้น มันไปสนใจยึดมั่นอยู่ที่กลุ่มเวทนา. แล้วมันก็เป็นเรื่องที่สืบทอดกันด้วย เพราะมีรูปขันธ คืออายตนะภายในและอายตนะภายนอก มันจึงเกิดวิญญาณ มันจึงเกิดผัสสะ แล้วมันจึงเกิดเวทนา. ดังนั้น

รูปชั้นกับเวทนาชั้นจะเกิดพร้อมกันไม่ได้ และเวทนาชั้นมันก็สืบทอดมาจากรูปชั้น ที่มันทำหน้าที่ของมัน.

ครั้นเกิดเวทนาชั้นรู้สึกอย่างไรแล้ว มันจึงเกิดความยึดมั่นหมายมั่นในเวทนาชั้นนั้นเรียกว่าสัญญา มีเวทนาเกิดขึ้นแล้ว ก็เป็นวัตถุให้เกิดสัญญาหรือความหมาย.

เมื่อมีสัญญามันหมายในสิ่งใดโดยวิธีใดแล้ว มันก่อให้เกิดความคิดขึ้นมาอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มสังขารชั้น.

ส่วนวิญญานชั้นนั้น มันใช้ทั่วไปที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในบางครั้งก็ในชั้นผิวเผินคือที่ตากระทบรูป หูกระทบเสียง เป็นต้น. ครั้นเกิดเวทนาขึ้นมาแล้ว จิตมันยึดมั่นเวทนานั้นเป็นธรรมารมณ์ก็ได้. นี้คำว่าสังขารชั้นจึงมีความหมายกว้างเหลือเกิน ใช้ในกรณีอะไรก็ได้. เมื่อมันเป็นวิญญานชั้น ทำหน้าที่เป็นวิญญานชั้น มันก็มีส่วนที่ให้หลงเข้าใจผิด ว่าเป็นตัวตนได้เหมือนกัน ดังนั้นมันจึงไปยึดมั่นที่เวทนาชั้น,

นี่ดูให้ดีก็จะเห็นได้เอง ว่ามันจะมีพร้อมกันทั้ง ๕ นั้นไม่ได้ แล้วมันยังเป็นปัจจัยส่งเสริมแก่กันและกันด้วย. นี่

เราก็ต้องฉลาด แล้วก็มีสติมากพอว่า เต๋ยวันนี้เราหรือจิต กำลังยึดมั่นขันธไหน กำลังยึดมั่นในกลุ่มไหน; นี่ถ้าจะเฝ้า ระวังจิต จะดูจิตแล้ว ก็จงดูว่า มันกำลังยึดมั่นอยู่ในขันธไหน. ถ้าจะพูดอย่างสวนทางกัน ก็จะมีพูดว่า เรา กำลังมีความทุกข์ ใจอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ในความรู้สึกว่าเป็นทุกข์ แล้วก็ดูเถอะว่า จิตมันกำลังยึดมั่นถือมั่นอยู่ในส่วนใดหรือขันธไหนจึง ได้เป็นทุกข์.

เต๋ยวันนี้คนก็ไม่สนใจ เป็นทุกข์ก็เป็นทุกข์ ก็ร้องให้ ไปหรือก็ดิ้นรนไป. ถ้าจะเป็นสัตว์บุรุษผู้มีปัญญา ก็จะต้อง สนใจว่า ความทุกข์นี้มาจากกลุ่มไหน? มาจากเหตุปัจจัยอะไร? แล้วก็พบเองว่า โอ้ เรามันกำลังโง่ กำลังไปยึดมั่นในรูป ขันธ หรือว่าในเวทนาขันธ หรือว่าในสัญญาขันธ หรือว่าใน สังขารขันธ เป็นต้น.

นี่เราจงดูให้เห็น อาตมาใช้คำว่าคุณะ ไม่ได้ใช้คำว่า คิด, ใช้คำว่าดูให้เห็น ว่าจิตมันกำลังไปยึดมั่นถือมั่นอยู่ใน ขันธไหน จึงเกิดผลออกมาเป็นความทุกข์อยู่ในจิตใจ กรุ่น อยู่ในจิตใจ หรือรุนแรงอยู่ในจิตใจ. มองให้เห็นทุกทีว่า ความ ทุกข์กรณีนี้มันเกิดมาจากการยึดมั่นในขันธไหน ในขันธทั้ง ๕

นั้น มันกำลังไปยึดมันอยู่ในขันธไหน, แล้วก็จะพบว่า มันเกิดมาจากความยึดมั่นในขันธนั้น ซึ่งมันจะตรงตามหลักพระพุทธานุญาตที่ว่า *สังขิตเตนะ ปญฺจุปาทานักขันธา ทุกขา* ขันธที่มีความยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทานนั้นแหละเป็นตัวทุกข์.

เมื่อมีความทุกข์แล้ว มันก็ต้องมีความยึดมั่นถือมั่น, เมื่อมันมีความยึดมั่นถือมั่นแล้ว มันต้องมีสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น หรือถูกยึดมั่นถือมั่น. มันก็ไม่พ้นไปจาก ๕ สิ่งนี้ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนั่นเอง; แต่ว่า ๕ อย่างนี้ ๕ ขันธนี้ มันจะแจกลูกออกไปเป็นกี่สิบอย่างก็ร้อยอย่างก็ได้. เช่น เวทนานี้มาจากวัตถุอะไร? สัญญานี้มันตั้งอยู่บนวัตถุอะไร? สังขารนี้มันคิดนึกเรื่องอะไร? มันได้หลายสิบอย่าง หลายร้อยอย่าง หลายพันอย่าง. ถ้ามันมีความยึดมั่นในสิ่งใดเป็นทุกข์อยู่ เราก็ดูว่ามันเป็นอะไร, แล้วสิ่งนั้นมันจะสละหล่นลงในขันธไหน? คือในรูปขันธ หรือเวทนาขันธ หรือสัญญาขันธ หรือสังขารขันธ.

นี่ที่พูดมานี้ อย่าเพิ่งสับสน ว่าเราจะพูดโดยนัยแห่งอริยสัจ ก็ว่าตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์; ตัณหาเฉยๆ มัน

ต้องให้เกิดอุปทาน แล้วเกิดภพ แล้วเกิดชาติ มันจึงจะเป็น
ทุกข์. อริยสัจว่าความทุกข์เกิดมาจากตัณหา หมายความว่า
มันต้องผ่านอุปทาน และภพ และชาติ เพราะมีความยึดถือ
ในขันธทั้ง ๕ ขันธใดขันธหนึ่งอย่างที่ว่ามาแล้ว.

แต่ถ้าจะพูดอย่างปฏิเสธสมุပ္บาท ก็พูดว่าตั้งแต่
อวิชชามาทีเดียว จะว่าอวิชชาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ก็ได้ หรือ
จะเอาที่ผัสสะ เอาที่เวทนาก็ได้ เอาที่ตัณหาก็คได้ ก็ไปเข้ากับ
เรื่องเดียวกับอริยสัจ.

แต่ที่แท้จริงที่ถ้าจะดูกันชัดๆ แล้วก็ มันอยู่ที่อุปทาน,
ตัณหาให้เกิดอุปทาน ให้เกิดภพเป็นตัณภูเต็มทีออกมา
สำหรับจะยึดถืออะไรว่าเป็นตัณภู ว่าเป็นของกู. ฉะนั้นจึง
เป็นความยึดถืออยู่ในขันธใดขันธหนึ่งแห่งขันธทั้ง ๕ แล้ว
จึงเป็นตัณทุกข์.

พูดอีกทีหนึ่งก็ว่า ถ้าจะแจกกันโดยรายละเอียด รายละเอียด
ให้มันละเอียดเท่าที่มันจะละเอียดได้แล้ว มันจะมี
ถึง ๑๒ อากาหร หรือ ๑๑ อากาหร ตามที่แจกไว้ในปฏิเสธสมุ-
ปบาท อิทัปปัจจยดา. หรือว่าถ้าจะมองดูในแนวของอริยสัจก็
ตัณหา ตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เพราะอยากถึงให้เกิดทุกข์,

ความอยากมันทำให้เกิดความรู้สึกผู้อยาก นั่นคืออุปาทาน
แล้วมีภพมีชาติในความหมายของตัวกูผู้อยากมันเต็มที่ขึ้นมา
แล้วก็เป็ทุกข์.

ถ้าเข้าใจเห็นแจ้งอย่างนี้ ก็จะพูดได้ด้วยตนเองว่า โอ
เรื่องอริยสัจ ๔ เป็นเรื่องย่อ เรื่องปฏิจจสมุปบาทเป็น
เรื่องพิสดาร. เราจะเรียกปฏิจจสมุปบาทว่าเป็นอริยสัจใหญ่
อริยสัจพิสดารก็ได้ อริยสัจ ๔ นั้นเป็นอริยสัจธรรมดา ใน
ความหมายธรรมดา, แล้วถ้าแจกออกไปเป็นปฏิจจสมุ-
บาทแล้ว ก็เรียกว่าอริยสัจโดยพิสดาร. แต่จะโดยย่อหรือ
โดยพิสดาร ความทุกข์ต้องอยู่ที่ตัวอุปาทานโดยตรงทั้งนั้น เมื่อ
มีอุปาทานในสิ่งใด สิ่งนั้นกลายเป็นของหนักขึ้นมา แล้วก็
เป็นทุกข์เพราะการยึดถือของหนัก เรียกว่าขันธทั้ง ๕ เป็น
ของหนัก ขันธทั้ง ๕ เป็นทุกข์.

ภารา หะเว ปญฺจักขันธา, ขันธทั้ง ๕ เป็นของ
หนักเนื้อ ที่สวดกันอยู่ทุกวัน.

ภาระหาโร จะ ปุคฺคโล, อุปาทานที่ว่าบุคคลนั้น
แหละจะเป็นผู้แบกของหนักพาไป.

ภาราทานัง ทุกขัง โลเก, เพราะแบกของหนักก็

เป็นความทุกข์ในโลก.

ภาระนิกเขปะนัง สุขัง, สลัดของหนักทิ้งออกไป
เสียได้ ก็เป็นความสุข.

ครันท์ของหนักลงไปแล้ว อย่ากลับไปจับฉวยขึ้นมา
อีก ก็จะเป็นผู้หลุดพ้น เป็นพระอริยเจ้า สลัดทิ้งของหนัก
ลงเสียได้.

นี่เรื่องของขันธ ๕ ที่เป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น
แล้วก็จะทำให้เกิดทุกข์; ความที่มั่นเป็นปัจจัยต่อกันและ
กันอย่างนี้ ก็เรียกว่าอิทัปปัจจยตา ซึ่งแปลว่า เพราะมีสิ่งนี้
สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น โดยชื่อก็กว่าอย่างนี้.
แต่ถ้าว่าให้ละเอียดมันแจกออกไปว่า เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี,
เพราะเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่ง
นี้จึงไม่มี, เพราะการดับลงแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป.

สูตรของอิทัปปัจจยตามีว่าอย่างนี้ เพราะสิ่งนี้มี สิ่ง
นี้จึงมี, เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะสิ่ง
นี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี, เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับไป.
ส่วนที่เป็นเหตุมี แล้วเป็นส่วนที่เป็นผลก็จะมี เมื่อส่วนที่
เป็นเหตุดับไป ส่วนที่เป็นผลก็จะดับไป; นี่เป็นกฎของ

ธรรมชาติ เรียกว่ากฎของธรรมชาติ เป็นความจริงของธรรมชาติ เป็นสิ่งมีอำนาจสูงสุดของธรรมชาติ เรียกว่ากฎอิตัปปัจจยตา. พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสรู้สิ่งนี้ ค้นคว้าสิ่งนี้ โดยรายละเอียด ที่เรียกว่าปัจจุสมุปบาท.

คำว่าอิตัปปัจจยตาเป็นคำย่อให้เหลือแต่คำน้อย ๆ เป็นคำกว้างจะหมายถึงอะไรก็ได้ ของอะไรก็ได้; แต่คำว่า ปัจจุสมุปบาทนี้ กระจายออกเป็นละเอียด ใช้เฉพาะสิ่งที่มีชีวิตเท่านั้นแหละ. คำว่าอิตัปปัจจยตาใช้ไปได้ทุกสิ่ง จะมีชีวิตไม่มีชีวิต รูปธรรม นามธรรมอะไรก็ได้ แม้แต่ก้อนหินนี้ก็ได้อีกฎเกณฑ์แห่งอิตัปปัจจยตา; แต่ถ้าใช้คำว่าปัจจุสมุปบาทแล้ว มันจะใช้เฉพาะสิ่งที่มีชีวิตที่รู้สึกเป็นทุกขก็ได้.

เรื่องสำคัญมันอยู่ที่ความทุกข์ของสิ่งที่รู้สึกได้ เพราะฉะนั้นเราจึงพูดถึงแต่คำว่าปัจจุสมุปบาท; แต่การตรัสรู้ของพระพุทธองค์นั้นรู้หมด ทั้งส่วนที่เป็นอิตัปปัจจยตาและส่วนที่เป็นปัจจุสมุปบาท. ดังนั้นในพระบาลีจึงเรียกคู่ควบกันไปเสียเลยว่า อิตัปปัจจยตาปัจจุสมุปปาโท เป็นคำคำเดียวกัน ว่ามันเป็นอย่างนั้น มันต้องเป็นอย่างนั้น เลย

เรียกว่า ตถตา มันต้องเป็นอย่างนั้น, เรียกว่า อวิตถตา มันไม่ผิดจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญตถตา มันไม่เป็นโดยประการอื่นนอกไปจากประการนั้น, ัมมมัญญตถตา เป็นการตั้งอยู่ตามธรรมดา, ัมมนิยามตา เป็นกฎตายตัวของธรรมดา, อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปปาโท นี่แหละคือ อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท. นั่นแหละคือสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ ถ้าพูดแจ้งรายละเอียดมันก็ยาว แต่ถ้าพูดให้สั้น มันก็เหลือแค่คำว่า อิทัปปัจจยตา.

พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ คือค้นพบกฎของธรรมชาติที่เรียกว่า อิทัปปัจจยตา เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี. ที่นี้มันก็ใช้สำหรับรู้ว่า ความทุกข์เกิดขึ้นอย่างไร ความดับทุกข์เกิดขึ้นอย่างไร. กฎของอิทัปปัจจยตาจึงถูกแยกออกเป็น ๒ สาย หรือเป็น ๒ ทิศทาง ทิศทางหนึ่งเป็นกฎสำหรับให้มันเกิดทุกข์ขึ้นมา ทิศทางหนึ่งสำหรับจะทำไมให้เกิดทุกข์ได้. เราจึงรู้จักอิทัปปัจจยตาทั้ง ๒ สาย คือสายที่จะให้เกิดทุกข์ขึ้นมา และสายที่ไม่ให้เกิดทุกข์ได้ นั่นแหละรู้สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ แล้วเรารู้ตาม.

ฉะนั้นขอให้ทุกคนพยายามรู้เรื่องนี้ ว่าความทุกข์

เกิดขึ้นมาอย่างไร? มันเกิดขึ้นโดยกฎอิทัปปัจจยตาอย่างนี้. ถ้าแจกโดยละเอียด ก็เป็นเรื่องปฏิจจสมุปบาท ๑๑ อาการ, ถ้าแจกเป็นอริยสัจ ๔ ก็อาการเดียว คือค้นหาให้เกิดทุกข์.

นี่เราจะไม่เพียงแต่ได้ยินได้ฟังอย่างนี้ เราต้องเอาไปจับกันเข้ากับความจริง ที่มันมีอยู่จริง, ที่ปรากฏอยู่ในจิตใจของเราจริง. ว่าเดี๋ยวนี้เรากำลังเป็นอย่างไร? เรามีความยึดมั่นถือมั่นอะไร? แล้วเกิดทุกข์อย่างไร? แล้วก็ไล่ไปไล่ไป มันก็จะครบทั้ง ๑๑ อาการ เหมือนที่พระพุทธเจ้าทรงนั่งใคร่ครวญไล่เลียงอยู่ ในคืนวันที่จะตรัสรู้นั้น.

นี่เรียกว่า พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสรู้ เรื่องอิทัปปัจจยตา คือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติอันเจียบขาดตายตัวว่าความทุกข์จะต้องเกิดขึ้นมาอย่างนี้, ว่าความทุกข์จะต้องดับไปอย่างนี้; ถ้ารู้จริงมันก็ป้องกันได้ ดับทุกข์ได้ อยู่โดยที่ไม่ต้องเป็นทุกข์. นี่เรียกว่าเราได้รับประโยชน์จากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า โดยที่เราก็ได้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้า. มีการประสูติและมีการนิพพานอย่างเดียวกันด้วย เกิดชีวิตใหม่ อยู่ในชีวิตใหม่ นี่เรียกว่าประสูติใหม่ เกิดใหม่, นี่ก็นิพพาน คือดับเย็นแห่งความร้อนทั้งปวง ชีวิตนี้กลายเป็น

ชีวิตเย็น. นี่คือประโยชน์ของการที่เราได้ตรัสรู้ตาม
พระพุทธเจ้า มีประสูติ มีนิพพานเหมือนพระพุทธเจ้า
ซึ่งเป็นใจความสำคัญของวันนี้ ใจความสำคัญของวันนี้คือ
วันวิสาขบูชา สำหรับพระพุทธเจ้า.

เรื่องโดยรายละเอียดมันยังมีอีกมาก แต่โดยหัวข้อ
มันมีอย่างนี้ ขอให้ท่านทั้งหลายจดจำให้ดี แล้วเอาไปคิดไปนึก
ไปใคร่ครวญ ไปทดสอบ ไปปฏิบัติดู. ที่ขอร้องให้ปฏิบัติ
เป็นอย่างยิ่ง ก็คือว่า ถ้ามันเกิดความทุกข์หม่นหมองใจ
แม้แต่คิดเดียวขึ้นมา แล้วก็รีบหาให้พบว่า มันมาจากยึดมั่น
ถือมั่นในอะไร; เพราะยึดมั่นถือมั่นในสิ่งนั้น มันจึงได้เป็น
ทุกข์. ถ้าว่างไปเสียจากความยึดมั่นถือมั่น จิตว่างจาก
ความยึดมั่นถือมั่น ไม่มีทางที่จะเกิดความทุกข์.

เราป้องกันไม่ให้เกิดความยึดมั่นถือมั่นได้ด้วยสติ เรา
ต้องมีสติ เราจึงต้องฝึกกรรมฐานให้มีสติ ให้ระลึกได้โดยเร็ว
นี้เรียกว่าสติ. ให้มีปัญญา รู้เรื่องอทิปปัจจยคานี้ ซึ่งสรุป
แล้วก็จะเหลือแต่ ตถตา ว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง มันเช่นนั้น
นั่นเอง. อริยสัจก็ดี ปฏิจตสมุปบาทก็ดี คือความเป็นเช่นนั้น
เอง, ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนอะไร; นี้เรียกว่าปัญญา.

พอกระทบอะไรทางตาเป็นต้น ก็ให้มีสติเอาปัญญาว่าเช่นนั้นเองมาทันทั่วทั้งที่ เห็นว่าสิ่งนี้เช่นนั้นเอง. ผัสสะนี้เช่นนั้นเอง เวทนານี้เช่นนั้นเอง แล้วก็ไม่มียึดถือ ก็ไม่เกิดความอยากคือตัณหา ไม่เกิดความยึดถือคืออุปาทาน มันก็ไม่เกิดทุกข์. เพราะว่ามีสติรวดเร็ว เอาปัญญามาเพียงพอสอง โอบมันเช่นนั้นเอง ผัสสะเช่นนั้นเอง เวทนาเช่นนั้นเอง, อย่างนี้เรียกว่า ไม่โง่เมื่อมีผัสสะ ไม่โง่เมื่อมีผัสสะ; คำพูดสั้นๆ เมื่อตอนกลางวันว่า ไม่โง่เมื่อมีผัสสะ นั้นแหละเป็นหลักสำคัญที่จะไม่ให้เกิดความทุกข์.

เดี๋ยวนี้เรามันโง่ จนความทุกข์เกิดแล้วก็ยังไม่รู้สึก ฉะนั้นจะต้องมีสติว่องไว จับพลันทันที; ถ้ามันไม่ว่องไวจับพลันทันที มันก็ต้องฝึกมัน ฝึกมัน ก็ต้องฝึกมัน ให้เป็นสติที่ว่องไว, แล้วก็อบรมปัญญาให้มากพอ มีปัญญาถูกต้องมากพอ สติรวดเร็ว. สตินั้นเหมือนเครื่องขนส่ง, สตินั้นเหมือนกับเจ้าหน้าที่ขนส่ง มันขนเอาปัญญา คือความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตามาทันทั่วทั้งที่ เมื่อมีผัสสะ; ผัสสะของเราก็ไม่โง่ซิ เพราะเป็นผัสสะที่ได้มอยู่ด้วยสติและปัญญา มันไม่เป็นผัสสะโง่ ความทุกข์ไม่มีทางจะเกิด.

เมื่อตอนกลางวันก็บอกให้แล้วว่า ความทุกข์เกิดที่จิต, เพราะเห็นผิดเมื่อผัสสะ ถ้าเห็นถูกที่ผัสสะเท่านั้น ความทุกข์ไม่อาจจะเกิดที่จิต. ความทุกข์จะไม่โผล่, ถ้าไม่โง่เมื่อผัสสะ. ความทุกข์เกิดไม่ได้, ถ้าเข้าใจเรื่องผัสสะ. ถ้าเรามีความเข้าใจแตกฉานเรื่องผัสสะ ควบคุมผัสสะได้ ด้วยสติและปัญญา แล้วความทุกข์ก็เกิดไม่ได้. นี่ช่วยจำไว้เล่นๆ เหมือนกับร้องเพลงเล่นก็ได้ มันมีประโยชน์.

ความทุกข์เกิดที่จิต เพราะเห็นผิดเมื่อผัสสะ.

ความทุกข์จะไม่โผล่ ถ้าไม่โง่เมื่อผัสสะ.

ความทุกข์เกิดไม่ได้ ถ้าเข้าใจเรื่องผัสสะ. เท่านั้นก็พอ.

นั่นแหละคือผลของการรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา แล้วควบคุมกระแสแห่งอิทัปปัจจยตาได้, ปิดกั้นกระแสแห่งการเกิดทุกข์เสียได้โดยสติ สติเป็นเครื่องกั้นกระแสแห่งความทุกข์; นี่เป็นหลักใหญ่ทั่วไปในพระพุทธศาสนา. เรารู้เรื่องอิทัปปัจจยตาว่า กระแสแห่งความทุกข์มันเกิดขึ้นอย่างไร โหลไปอย่างไร แล้วเราก็มีสติกั้นกระแสนั้น ความทุกข์ก็ไม่อาจจะเกิด หรือเกิดแล้วมันก็หยุด. สติ, ถ้าเราเป็นคนสติไม่สมบูรณ์ ก็อดส่ำหีฝึกสติ, โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ฝึก

อานาปานสติ มีหลายแบบ แบบที่มี ๑๖ ขั้นอย่างที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ นั้นแหละเป็นแบบที่ดีที่สุด.

คำว่าอานาปานสตินั้นมันกว้าง เมื่อฝึกอยู่ทุกครั้งที่หายใจเข้าออกเป็นอานาปานสติทั้งนั้น แต่มันมีหลายแบบ, แบบที่บริบูรณ์เป็นเทคนิคที่ดีที่สุด ก็คือแบบที่เราเอามาสอนกันอยู่เรื่องอานาปานสติ ๑๖ ขั้น. ขอให้ศึกษาให้เข้าใจทีละนิด แล้วปฏิบัติไปตามลำดับ, เข้าใจนิดหนึ่ง ปฏิบัติเท่าที่เข้าใจ แล้วก็รู้เพิ่มขึ้น แล้วก็ศึกษาเพิ่มเติม แล้วก็ปฏิบัติอีก; นี่เรียกว่าศึกษา. ศึกษาพอเข้าใจเรื่อง แล้วก็ปฏิบัติให้ได้ แล้วก็ศึกษาต่อ แล้วก็ปฏิบัติให้ได้, ให้มันมีการปฏิบัติ เพราะมันรู้เมื่อปฏิบัติ มันไม่รู้เมื่ออ่าน หรือเมื่อพูด หรือเมื่อฟัง.

ในเรื่องของสตินี้มันต้องฝึก แล้วก็จะมียผลคือได้หรือรู้ แล้วก็ทำต่อๆ ไปจนถึงที่สุด, เป็นผู้มีสติสมบูรณ์ คือสติไวที่สุด เหมือนสายฟ้าแลบ เพราะว่าการเกิดแห่งกิเลส หรือกระแสนะแห่งอทิปปัจจยดานั้น มันเหมือนสายฟ้าแลบ มันเร็วมาก; เราก็ต้องฝึกสติของเราให้เร็ว ให้เป็นสิ่งที่เร็วเหมือนกับสายฟ้าแลบ มันก็จะแก้ปัญหาได้.

ส่วนเรื่องของปัญญานั้น ในขั้นตอนของ
ธัมมานุปัสสนา ๔ ข้อข้างท้ายนั้น มันเห็นอนิจจังจน
กระทั่งเห็นวิราคะ จนนิโรธะ จนปฏินิสสัคคะ. นี่ปัญญา
มันสมบูรณ์แล้ว มันตัดกิเลสแล้ว มันหลุดพ้นแล้ว เพราะ
อำนาจของการปฏิบัติที่ถูกต้องอย่างนี้. รู้เรื่องกาย รู้เรื่องเวทนา
รู้เรื่องจิต รู้เรื่องธรรมคือสิ่งทั้งปวง, มันก็เท่ากับว่า รู้
กระแสที่ปปัจจยตาของทุกสิ่ง, รู้กระแสการเกิดขึ้นอย่างไร
ดับไปอย่างไร ประดังกันอย่างไร ของกาย ของเวทนา ของ
จิต และของธรรมทั้งปวง.

นี่เรียกว่า เราารู้สิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสรู้ ท่าน
ตรัสรู้สิ่งใด เราก็ดูตามในสิ่งนั้น ตามที่ท่านตรัสรู้ ไปรวมอยู่
ที่รากฏของอทิปปัจจยตา ว่าเป็นสิ่งสูงสุด; นี่คือเรื่องอทิป-
ปัจจยตา ในฐานะเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านรู้.

คำว่าเป็นสิ่งสูงสุดนั้น จะต้องอธิบายกันอีกมาก ว่า
กฎอทิปปัจจยตานั่นแหละเป็นสิ่งสูงสุด เหมือนกับพระเจ้าที่
สูงสุด มันควบคุมทุกสิ่ง มันมีการประดังทุกสิ่ง มัน
ทำลายทุกสิ่ง มันมีอำนาจเหนือทุกสิ่ง มันมีอยู่ในที่ทั่วไป;
นั่นแหละเหมือนกับพระเจ้าที่แท้จริง.

เขาพูดกันว่าพระเจ้า พระเจ้า ต่างคนต่างก็พูด แล้วมีพระเจ้าไหนที่ว่าจะสร้างหรือให้เกิดสิ่งทุกอย่าง ควบคุมสิ่งทุกอย่าง ทำลายสิ่งทุกอย่าง เป็นใหญ่กว่าทุกอย่าง มีอยู่ในที่ทุกแห่ง แล้วก็รู้ทุกอย่าง สามารถจะสร้างอะไรก็ได้. ที่มนุษย์สร้างอะไรขึ้นได้แปลกๆ ใหม่ๆ อย่างนี้เดี๋ยวนี้ มันก็ตามกฎหมายของอิทัปปัจจยตา ซึ่งมีอยู่แล้ว สำหรับจะรู้ทุกอย่าง หรือจะสร้างได้ทุกอย่าง.

นี่พระเจ้าของเรา เป็นพระเจ้าที่แท้จริงยิ่งกว่าพระเจ้าในศาสนาไหนหมดแหละ แล้วเป็นพระเจ้าที่พระพุทธรองค์ก็ทรงเคารพในทันทีเมื่อค้นพบ, เมื่อพระพุทธรเจ้าตรัสรู้เรื่องกฎอิทัปปัจจยตา ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ท่านยังเคารพพระธรรมที่ท่านตรัสรู้ คือเรื่องอิทัปปัจจยตา.

เอาละเป็นอันว่า เรามาพูดกันอย่างเพียงพอแล้ว ถึงเรื่องการตรัสรู้ของพระพุทธรเจ้า ที่ทำให้เกิดพระพุทธรเจ้า และการนิพพานไป คือเย็นลงของความร้อน ของกิเลสและความทุกข์. พระพุทธรเจ้าตรัสรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา นำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างไร เราก็นำมาใช้ประโยชน์ให้ได้เช่นนั้น. ป้องกันการเกิดแห่งความทุกข์ หรือว่าหยุดการไหลไปแห่ง

ความทุกข์; นี่ถือเป็นพุทธบริษัท ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ถ้าไม่อย่างนั้นยังไม่ถึงความเป็นพุทธบริษัท.

พูดไปเหมือนกับจะดูหมิ่นดูถูกท่านทั้งหลาย ว่าท่านทั้งหลายยังไม่ถึงขนาด ของความเป็นพุทธบริษัท เพราะว่าท่านฟังเรื่องอิทัปปัจจยาไม่รู้เรื่อง และเพราะว่าท่านยังไม่รู้จัก แม้แต่ขันธ ๕ ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน; ท่านก็เลยควบคุมกระแสปรุงแต่งของอิทัปปัจจยาไม่ได้ มันจึงเกิดทุกข์. นี่จึงเรียกว่า ท่านทั้งหลายยังไม่ถึงขนาด ยังไม่ถึงมาตรฐาน ของการที่จะเป็นพุทธบริษัทที่แท้จริง.

พูดมากไป เดียวก็จะเป็นการด่าท่านทั้งหลายบนธรรมาสน์ ขอยุติส่วนนี้ไว้เสียทีก่อน. แต่จะขอรับรองว่า ทุกคนจงได้สนใจเรื่องนี้ ว่าพระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้อะไร จึงได้เป็นพระพุทเจ้า; เราจะต้องรู้ตามสิ่งนั้น จึงจะได้เป็นสาวกของพระองค์ และขอให้ทุกคนได้เป็นสาวกของพระองค์โดยแท้จริงหรือเต็มตามความหมาย. ให้ปีใหม่มันดีกว่าปีที่แล้วมา ในการรู้จักดี ในการปฏิบัติที่ดี, ในการได้รับผลของการปฏิบัติที่ดี ขอให้ปีนี้มันดีกว่าปีเก่า เหมือนกับว่ามาทำวิสาขบูชากันมากขึ้น ๆ ก็ขอให้ความรู้ในเรื่องวิสาขบูชา

ก็มากขึ้น ๆ ด้วย ตามจำนวนที่ว่า คนมากขึ้นความรู้ก็ควรจะมากขึ้น การปฏิบัติก็จะสูงขึ้น ผลที่จะได้รับจากการปฏิบัติก็ควรจะสูงขึ้น.

นี่เรียกว่าเจริญงอกงามตามทางแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งอาดมาก็พูดทุกครั้ง ทุกครั้งที่แสดงธรรม ว่า จะวิสาขนาพระธรรมเทศนา เป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธาความเชื่อ ความเพียรของท่านทั้งหลาย ให้เจริญงอกงามตามทางแห่งพระพุทธศาสนา. ขอให้สิ่งนี้เป็นความจริงยิ่ง ๆ ขึ้นไปทุกปี ให้จริงยิ่ง ๆ ขึ้นไปทุกปี; ก็เท่ากับว่า ทำวิสาขบูชาดีขึ้นไปทุกปี ๆ ไม่เท่าไรก็จะเต็มขนาด ที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ว่ามันจะเป็นประโยชน์แก่มหาชนทั้งเทวดาและมนุษย์.

ธรรมเทศนาเรื่องอิทัปปัจจยตา บอกให้รู้ว่า พระพุทธองค์ ตรัสรู้อะไร อย่างไร, เราจะต้องตรัสรู้ตามอย่างไร, เอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้อย่างไร จึงจะไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา; นี่ส่วนธรรมเทศนา ก็เรียกว่าสิ้นสุดลงด้วยความสมควรแก่เวลา.

รายนามผู้ร่วมบริจาคค่าพิมพ์

พลอ.ต.เชิงฤทธิ์ นาคำรณฤทธิ์	๑๐,๐๐๐ บาท
คุณสุจิตต์ กิ่งรัตน์	๓,๐๐๐ บาท
คุณพรวิทย์ ลำเจียกเทศ	๓,๐๐๐ บาท
คุณกมลรัตน์ เดชะปวยวงศ์	๒,๐๐๐ บาท
คุณนิต นุช อุทิศส่วนกุศลให้คุณพ่อการุญ-คุณแม่สว่าง อุนากุล	๒,๐๐๐ บาท
คุณศศิธร-คุณจำรูญ ลำเจียกเทศ	๑,๐๐๐ บาท
คุณจิตรา โอภาสกรกุล	๑,๐๐๐ บาท
คุณนันทิยา สาเอี่ยม	๕๐๐ บาท
คุณวัชรินทร์ ลำเจียกเทศ	๕๐๐ บาท
คุณวุฒาพร โทนหงสา	๕๐๐ บาท
คุณแพรวพรรณ ลัทธิกาญจน์	๕๐๐ บาท
คุณจันทร์เพ็ญ คำดี	๒๐๐ บาท

รายชื่อหนังสือ ขุดหมุ่นลื้อ

อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่	อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่	อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๑.	พระพุทธองค์ก่อน	๔	๔๐.	การใช้อานาปานสติให้เป็นประโยชน์ในบ้านเรือน	๒	๗๒.	ความวิเวกเป็นสุข	๑
๒.	การศึกษาคืออะไร?	๑	๔๑.	บทช่วยจำสำหรับเรื่องอสังขมยคา	๑	๗๓.	ความไม่เบียดเบียนเป็นสุข	๑
๓.	การงานคืออะไร?	๑	๔๒.	อสังขมย คาถา สันติภาพ	๑	๗๔.	ธรรมศาสตร์ในการนำกิเลส	๑
๔.	ทรัพย์สมบัติคืออะไร?	๑	๔๓.	พระรัตนตรัยที่ท่านทั้งหลายยังไม่รู้จัก	๒	๗๕.	มารอันดับแค้น	๑
๕.	สิ่งที่ดีที่สุดในธรรมวินัย	๑	๔๔.	การพัฒนาชีวิตโดยพระไตรลักษณ์	๒	๗๖.	พุทธศาสนามีได้สอนให้พูด	๑
๖.	ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการศึกษา	๒	๔๕.	มีผลสูงสุดเป็นอสังขมย	๑	๗๗.	หรือคิดเพียงแต่ความดี และ	๑
๗.	ปาวณา และธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา	๑	๔๖.	ปฏิบัติวิธีแห่งอสังขมยคา	๑	๗๘.	สุดยอดที่มนุษย์จะไปถึงได้	๑
๘.	ชาติในปัจจุสมุปบาท	๑	๔๗.	สทาหธรรมของอสังขมยคา	๑	๗๙.	คือความเป็นพระอรหันต์	๑
๙.	ท้าวออกที่ ๓ ของโลกแห่งยุคปัจจุบัน	๒	๔๘.	และอสังขมยคาเกี่ยวกับปัญหา	๑	๘๐.	สัมมาปฏิญญาของโลกได้อย่างไร	๑
๑๐.	การบวชคืออะไร?	๑	๔๙.	ของมนุษย์ยุคปรมาณู	๑	๘๑.	การถ่ายทอดหน้าที่ของภิกษุ	๑
๑๑.	ศาสนาคืออะไร?	๑	๕๐.	พระพุทธเจ้าที่ท่านยังไม่รู้จัก	๑	๘๒.	พระพุทธเจ้าพระองค์จริง คือ	๑
๑๒.	ศีลคืออะไร?	๑	๕๑.	และอุดมคติของความเป็นแพทย์	๑	๘๓.	พระธรรม - เห็นปัจจุสมุปบาท	๑
๑๓.	อนาปานสติภาวนา	๑	๕๒.	การเห็นพระพุทธเจ้าพระองค์จริง	๑	๘๔.	หรือพระพุทธเจ้า	๑
๑๔.	ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา	๑	๕๓.	จริง และพระพุทธเจ้ามีอยู่ใน	๑	๘๕.	มาร	๑
๑๕.	ทั้งชนิดมีตัวตนและไม่มีความ	๑	๕๔.	ทุกหนทุกแห่ง	๑	๘๖.	ธรรมศาสตร์ในการปิดบอ	๑
๑๖.	คุณพระไม่ตาย	๑	๕๕.	ชีวิตที่ไม่เสียชาติเกิด	๑	๘๗.	ธรรมศาสตร์ในการเปิดสว	๑
๑๗.	คุณพระไม่ตายและเกิดมาทำไม?	๑	๕๖.	หลักเกณฑ์ที่จะช่วยโลก	๑	๘๘.	คิดปะแบ่งการให้ศีลจาก	๑
๑๘.	ความรัก	๑	๕๗.	ไร้รอยอยู่ได้	๑	๘๙.	หัวใจพระธรรม	๑
๑๙.	เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า "พระเจ้า"	๑	๕๘.	เลิกอายุแล้วมาอยู่กับอสังขมยคา	๒	๙๐.	อริยสัง	๑
๒๐.	ครูคือผู้ที่ทำหน้าที่สร้างโลก	๑	๕๙.	ความไม่เห็นแก่ตัวและ	๒	๙๑.	ความทุกข์	๑
๒๑.	การทำให้ธรรมะแบบโบราณ	๑	๖๐.	ความสุขสามระดับ	๑	๙๒.	ธรรมศาสตร์เมื่อมีการปฏิบัติ	๑
๒๒.	ประมวลลัทธิธรรมที่คน	๑	๖๑.	ธรรมะกถาของการเลิกอายุ	๑	๙๓.	การปฏิบัติธรรมที่สมณะธรรม	๑
๒๓.	ธรรมคาวการทราบ	๑	๖๒.	พระรัตนตรัยนั้นแหละคือ	๒	๙๔.	การบวชเพื่อศึกษาธรรมศาสตร์	๑
๒๔.	โลกอื่น	๑	๖๓.	คำพุทธศาสนา	๑	๙๕.	สมเด็จพระพุทธเจ้าองค์แรก	๑
๒๕.	ความเกิดแห่งทุกข์ และ	๑	๖๔.	ชีวิตที่มีพื้นฐาน และสิ่งที่	๑	๙๖.	ผู้เป็นเอกเทศสาธุชนยก	๑
๒๖.	ความไม่เกิดแห่งทุกข์	๑	๖๕.	เป็นพื้นฐานของชีวิต	๑	๙๗.	แห่งประเทศไทย	๑
๒๗.	นิเวศน์	๒	๖๖.	อริยสังและอสังขมยคา	๑	๙๘.	หัวใจธรรมศาสตร์ ในพระพุทธศาสนา	๑
๒๘.	วันครู	๑	๖๗.	และอสังขมยคาเกี่ยวกับธรรมจักร	๑	๙๙.	ลักษณะแห่งอสังขมยคา	๑
๒๙.	แผ่นดินทองคือสวรรค์อันมีนิตยธรรม	๑	๖๘.	อสังขมยคาเท่าที่ควรจะรู้จัก	๑	๑๐๐.	สรุปผลของการใช้ธรรมศาสตร์	๑
๓๐.	เมื่อพอใจในหน้าที่ ที่กำลัง	๑	๖๙.	กันไว้บ้าง และอสังขมยคา	๑	๑๐๑.	พระไตรลักษณ์	๑
๓๑.	กระทำ กิเลสธรรม อยู่ ณ	๑	๗๐.	ช่วยได้ในทุกกรณี	๑	๑๐๒.	สัญญา ๔ ประการ	๑
๓๒.	ที่นั่นเอง เมื่อไม่รู้จักตัวเอง	๑	๗๑.	เรื่องที่ต้องรู้ หรือควรรู้	๒	๑๐๓.	ธรรมชาตินี้แห่งชีวิต	๑
๓๓.	ก็เป็นผู้คนควรจะมีหน้าที่อะไร	๑	๗๒.	อิทธิปัจจัยตามฐานะทางจิตใจ	๑	๑๐๔.	ปัจจัยสี่ที่สุขแห่งชีวิตไว้หา	๑
๓๔.	ความเป็นพระอรหันต์	๑	๗๓.	แห่งพระพุทธศาสนา	๑	๑๐๕.	ปริิโสตามแห่งชีวิตไว้หา	๑
๓๕.	ความทุกข์ของมนุษย์	๑	๗๔.	อสังขมยคา	๑	๑๐๖.	การพาทุกข์กันไป ของสิ่งที่มีชีวิต	๑
๓๖.	การสืบอายุพระพุทธศาสนา	๑	๗๕.	อสังขมยคา	๑	๑๐๗.	พระพุทธสงฆ์โลกนี้ต้องการ	๑
๓๗.	คุณค่าของชีวิตกับ สอนให้ของทุกข์	๑	๗๖.	อสังขมยคา	๑	๑๐๘.	อดทนความทุกข์	๑
๓๘.	การแก้แค้นชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องรู้จัก	๑	๗๗.	อสังขมยคา	๑	๑๐๙.	ธรรมชาตินี้แห่งชีวิต	๑
๓๙.	สิ่งแรกที่จะต้องรู้จักนั้นคือความทุกข์	๑	๗๘.	อสังขมยคา	๑	๑๑๐.	จิตเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาด้วยการใช้ธรรมะ	๑
๔๐.	การแก้แค้นชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องรู้จัก	๑	๗๙.	อสังขมยคา	๑	๑๑๑.	คุณค่าของกรรมสัมพันธ์	๑
๔๑.	ชีวิต คืองานที่มีหน้าที่ด้วยตน	๑	๘๐.	อสังขมยคา	๑	๑๑๒.	พัฒนาชีวิตด้วยพระไตรลักษณ์	๑
๔๒.	อสังขมยคา	๑	๘๑.	อสังขมยคา	๑	๑๑๓.	พัฒนาชีวิตด้วยพระไตรลักษณ์ (ต่อ)	๑
๔๓.	อสังขมยคา	๑	๘๒.	อสังขมยคา	๑	๑๑๔.	ธรรมะเป็นการพัฒนา	๑
๔๔.	อสังขมยคา	๑	๘๓.	อสังขมยคา	๑	๑๑๕.	จากพุทธธรรมเป็นพระอริยเจ้า	๑
๔๕.	อสังขมยคา	๑	๘๔.	อสังขมยคา	๑	๑๑๖.	หลักปฏิบัติเกี่ยวกับปัจจัยของ	๑
๔๖.	อสังขมยคา	๑	๘๕.	อสังขมยคา	๑	๑๑๗.	พระพุทธเจ้าท่านอยู่ในฐานะ	๑
๔๗.	อสังขมยคา	๑	๘๖.	อสังขมยคา	๑	๑๑๘.	ที่เป็นอริยโศกพวง	๑
๔๘.	อสังขมยคา	๑	๘๗.	อสังขมยคา	๑	๑๑๙.	พระพุทธเจ้าคือผู้รู้ อิทธิปัจจัยของ	๑
๔๙.	อสังขมยคา	๑	๘๘.	อสังขมยคา	๑	๑๒๐.	พระพุทธเจ้าคือผู้รู้ อิทธิปัจจัยของ	๑

พระพุทธเจ้าตรัสรู้อิทัปปัจจยตา

- วันวิสาขะ คือ วันที่มีการประสูติ ตรัสรู้ และนิพพาน ของพระพุทธเจ้า.
- เพราะมีการตรัสรู้ พระพุทธเจ้าจึงทรงอุบัติขึ้นในโลกนี้ คือ ประสูติ ไฟกิเลส และไฟทุกข์ดับลง จึงนิพพาน.
- พระพุทธประสงค์ คือให้พุทธศาสนาเป็นประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย ทั้งเทวดา และมนุษย์.
- เทวดาคือพวกที่รู้จักเหงื่อ มนุษย์คือพวกที่อาบเหงื่อ ทั้ง ๒ พวกนี้มีความทุกข์ที่เกิดมาจากความยึดมั่นถือมั่นเหมือนกัน.
- พวกที่อยากจะไปเกิดเป็นเทวดา ควรจะรู้ว่า สுகติของเทวดาคือมนุษย์โลก.
- พระพุทธเจ้าตรัสรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา หรือเรื่องอริยสัจ ๔ ?
- ทั้งสองเรื่องเป็นเรื่องเดียวกัน อิทัปปัจจยตาเป็นเรื่องที่กล่าวโดยพิสดาร ส่วนอริยสัจ ๔ เป็นเรื่องที่กล่าวโดยย่อ.
- อิทัปปัจจยตาเป็นคำย่อของ อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท คำแปลโดยย่อคือ เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น.
- อิทัปปัจจยตาใช้กับทุกสิ่งทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ปฏิจจสมุปบาทใช้กับสิ่งมีชีวิตที่รู้สึกเป็นทุกข์ได้.
- อิทัปปัจจยตาเป็นกฎธรรมชาติ เป็นพระเจ้าของชาวพุทธ ความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา ทำให้รู้ว่า ความทุกข์เกิดได้อย่างไร และจะดับลงได้ด้วยวิธีใด.
- ความทุกข์เกิดมาจากอุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวกู-ของกู ในชั้นธัมมิกขันธหนึ่งของขันธทั้ง ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ.
- โดยทั่วไปแล้ว สังขารคือการปรุงแต่งของทุกสิ่ง ขันธทั้ง ๕ ก็เป็นสังขาร ส่วนสังขารขันธหมายความว่าเฉพาะความคิด.
- ความรู้เรื่องอิทัปปัจจยตา ทำให้เกิดสติและปัญญา ป้องกันการเกิดความยึดมั่นถือมั่น.
- เราจะต้องตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้า และได้รับประโยชน์โดยควบคุมกระแสแห่งอิทัปปัจจยตาได้ จึงจะไม่เสียสิ่งที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา.